

บทที่ 3

สภาพทั่วไปของภาคเหนือ

การศึกษาในบทนี้เป็นการศึกษาในส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลระดับมหภาค ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและประชากร เพื่อต้องการทราบสภาพปัจจุบันของจังหวัดลำพูนโดยการเปรียบเทียบกับพื้นที่จังหวัดอื่นในภาคเหนือ

ลักษณะทางกายภาพ

ก. ด้านภูมิศาสตร์

1. ลักษณะภูมิประเทศ

ขนาดพื้นที่ภาคเหนือมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 169,644.3 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับ 106.25 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 33.06 ของประเทศ จังหวัดที่มีขนาดพื้นที่มากที่สุดคือจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดที่มีพื้นที่น้อยที่สุดคือจังหวัดลำพูน มีพื้นที่ประมาณ 4,505.9 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 2.66 ของภาค

อาณาเขตติดต่อของภาคเหนือมีดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า
ทิศตะวันออก	"	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดชัยภูมิ
ทิศตะวันตก	"	สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า
ทิศใต้	"	จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดลพบุรี

การแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ส่วนคือ การปกครองส่วนภูมิภาค ประกอบด้วย 17 จังหวัด 163 อำเภอและกิ่งอำเภอ 1,349 ตำบลและ 11,674 หมู่บ้าน สำหรับการปกครอง, ส่วนท้องถิ่นประกอบด้วย 25 เทศบาลและ 180 สุขาภิบาล(ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 ขนาดพื้นที่และเขตการปกครองของจังหวัดในภาคเหนือ ปีพ.ศ.2518,2526

จังหวัด	พื้นที่ ตาราง กิโลเมตร	เขตการปกครอง									
		อำเภอ+กิ่ง				ส่วนภูมิภาค				ส่วนท้องถิ่น	
		ปี2518	ปี2526	ปี2518	ปี2526	หมู่บ้าน	เทศบาล	สุขาภิบาล	ปี2518	ปี2526	
กำแพงเพชร	8,607.5	5	7	44	61	140	642	1	1	8	10
เชียงราย	11,678.4	18	12	116	99	1,372	1,064	2	1	21	16
เชียงใหม่	20,107.1	19	20	166	184	1,312	1,491	1	1	21	23
ตาก	16,406.6	7	8	49	52	365	428	2	2	5	7
นครสวรรค์	9,597.7	12	12	109	117	999	1,075	2	3	14	13
น่าน	11,472.1	9	11	64	86	557	681	1	1	6	6
พะเยา	6,335.1	0	7	0	54	0	594	0	1	0	6
พิจิตร	4,531.0	6	8	70	82	565	629	3	3	11	13
พิษณุโลก	10,815.8	8	9	75	84	684	785	1	1	11	12
เพชรบูรณ์	12,668.4	8	11	75	91	719	967	2	2	11	11
แพร่	6,538.6	7	7	59	64	383	445	1	1	9	9
แม่ฮ่องสอน	12,681.2	5	6	29	36	237	302	1	1	3	4
ลำปาง	12,534.0	11	13	81	87	579	643	1	1	10	11
ลำพูน	4,505.9	5	6	41	48	338	412	1	1	5	7
สุโขทัย	6,596.1	8	9	70	80	500	612	2	2	11	11
อุตรดิตถ์	7,838.6	7	9	55	62	385	440	2	2	7	13
อุทัยธานี	6,730.2	6	8	55	62	390	474	1	1	6	8
ภาคเหนือ	169,644.3	141	163	1,158	1,349	9,795	11,674	24	25	159	180

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีย
ประมวลสถิติที่สำคัญของประเทศไทย พ.ศ.2529

ตารางที่ 3.2 แสดงการกระจายของความสูงต่ำของพื้นที่ในภาคเหนือ

จังหวัด	พื้นที่ทั้งหมด (แสนไร่)	อัตราการย่อยของพื้นที่จังหวัด				
		<150	150-300	300-600	600-1200	>1,200
ทั้งภาค	1,037.59	20.90	11.40	30.20	29.40	8.10
ภาคเหนือตอนบน						
เชียงราย	117.52	-	1.60	79.20	16.00	3.20
เชียงใหม่	143.17	-	5.90	13.70	47.40	33.10
น่าน	73.09	-	19.00	30.20	40.20	10.60
แพร่	36.54	-	46.20	27.60	26.20	-
แม่ฮ่องสอน	82.64	-	1.50	23.30	59.00	16.20
ลำปาง	78.24	-	16.60	55.00	27.00	1.40
ลำพูน	27.54	-	21.50	42.00	36.50	-
ตาก	97.56	11.50	8.10	30.00	41.80	8.30
ภาคเหนือตอนล่าง						
อุตรดิตถ์	54.60	30.10	24.80	21.10	24.10	-
กำแพงเพชร	55.96	56.60	7.80	19.70	10.10	5.80
นครสวรรค์	60.48	95.00	3.40	0.70	0.90	-
พิจิตร	28.31	100.00	-	-	-	-
พิษณุโลก	60.37	39.70	6.20	43.70	10.40	-
เพชรบูรณ์	67.79	31.80	20.50	21.20	21.90	4.60
สุโขทัย	40.51	41.80	30.20	21.80	6.20	-
อุทัยธานี	46.74	37.40	5.40	0.90	26.60	29.70

ที่มา : ค่าแนวจากแผนที่ภูมิประเทศภาคเหนือ มาตรฐาน 1 : 1,000,000
กรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม

ลักษณะภูมิประเทศของภาคเหนือสามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 เขต คือ เขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน หรือที่เรียกว่าเขตภูเขาและหุบเขา เนื่องจากมีทิวเขาล้อมรอบซับซ้อนชันเป็นแนวยาวจากทางเหนือลงมาทางใต้ พื้นที่ส่วนใหญ่จะมีความสูงเหนือระดับน้ำทะเล 600 เมตรขึ้นไป ประกอบด้วยจังหวัดต่าง ๆ 9 จังหวัด มีเนื้อที่ประมาณ 102,258.98 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 61.82 ของภาค และเขตพื้นที่ที่สองคือเขต ภาคเหนือตอนล่าง หรือที่เรียกว่าเขตที่ราบลุ่มน้ำ (สวท เสนาณรงค์ 2521:31-33) พื้นที่ส่วนใหญ่จะมีความสูงต่ำกว่าระดับน้ำทะเล 600 เมตรลงมา ประกอบด้วยจังหวัดต่าง ๆ 8 จังหวัด มีเนื้อที่ประมาณ 67,385.38 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 38.18 ของภาค (ตารางที่ 3.2, แผนที่ 3.1)

ทิวเขาที่สำคัญของภาคเหนือ

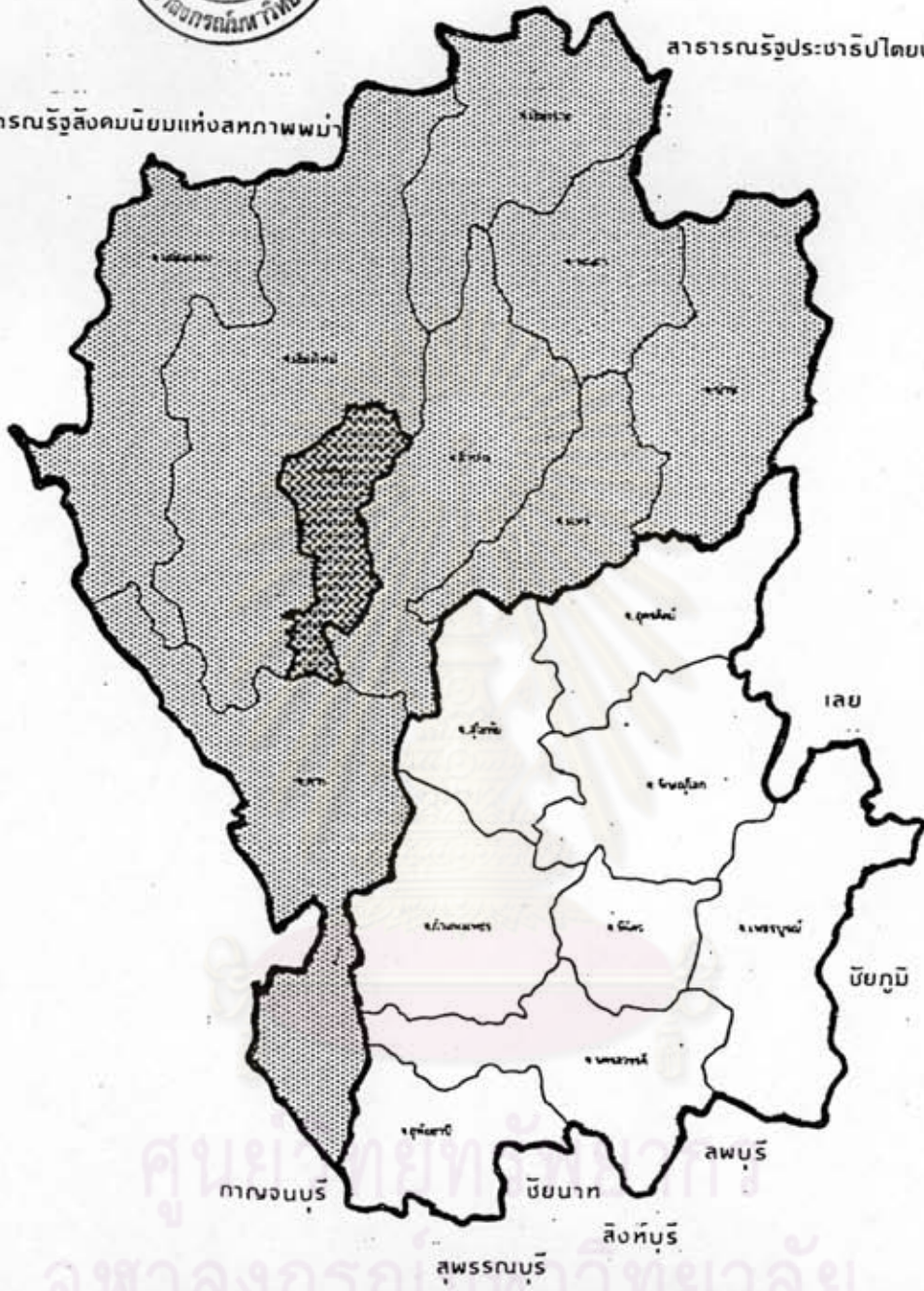
ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	ได้แก่ ทิวเขาแดนลาวเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำกก มีความยาว 1,330 กิโลเมตร กั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า
ทิศตะวันตก	ได้แก่ ทิวเขาถนนธงชัย กั้นพรมแดนระหว่างจังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดแม่ฮ่องสอน และทิวเขาผีปันน้ำ กั้นพรมแดนระหว่างจังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดเชียงราย และระหว่างจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูนและลำปาง
ทิศตะวันออก	ได้แก่ ทิวเขาผีปันน้ำ ส่วนหนึ่งกั้นพรมแดนระหว่างจังหวัดลำปางและจังหวัดแพร่
ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	ได้แก่ ทิวเขาหลวงพระบางต้นกำเนิดแม่น้ำน่าน มีความยาว 448 กิโลเมตร กั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิวเขาในภาคเหนือนอกจากจะเป็นเส้นกั้นพรมแดนแล้ว ยังเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำที่สำคัญของประเทศ และที่สำคัญคือ บริเวณหุบเขาระหว่างที่สูงที่แม่น้ำไหลผ่านทำให้เกิดที่ราบดินตะกอนที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งที่ประชากรอยู่อาศัยหนาแน่น เช่น เมืองสำคัญที่ตั้งอยู่บนลุ่มน้ำปิง ได้แก่ เมืองเชียงใหม่ ลำพูน ลุ่มน้ำวังได้แก่ เมืองลำปาง ลุ่มน้ำยม ได้แก่ เมืองงาว เมืองสอง เมืองแพร่ ลุ่มน้ำปาย ได้แก่ เมืองฝาง ลุ่มน้ำยม ได้แก่ เมืองขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอน

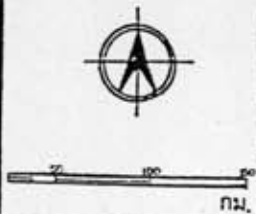
สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทย

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เรื่อง การศึกษาเพื่อวางแนวทางการพัฒนา เมืองเล็กใกล้เมืองใหญ่ : กรณีศึกษาจังหวัดลำพูน - เชียงใหม่

แผนที่ที่ 3.1

แสดง ภาคเหนือ อาณาเขตติดต่อ

- ภาคเหนือตอนบน
  - ภาคเหนือตอนล่าง
  - จังหวัดลำพูน
- ที่มา:

2. ลักษณะภูมิอากาศ

ภาคเหนือมี 3 ฤดู ลักษณะอากาศจึงมีความแตกต่างกันมากคือจะร้อนมากระหว่างเดือน พฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม อุณหภูมิโดยเฉลี่ยของภาคเหนือประมาณ 24-26 องศาเซลเซียส ซึ่งจะต่ำกว่าอุณหภูมิเฉลี่ยของประเทศ โดยทั่วไปภาคเหนือตอนบนจะมีอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำกว่าภาคเหนือตอนล่าง และปริมาณน้ำฝนของภาคเหนือ วัดได้ต่ำสุดประมาณ 5.32 มิลลิเมตร ช่วงเดือน ธันวาคม และวัดได้สูงสุดประมาณ 211.30 มิลลิเมตร ช่วงเดือนกันยายน เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของประเทศก็พบว่าภาคเหนือมีปริมาณน้ำฝนที่ต่ำกว่าระดับเฉลี่ยของประเทศ พื้นที่ที่มีฝนตกน้อยกว่าหรือเท่ากับ 80 วันมีประมาณ 50 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 52.58 ของภาค สำหรับภาคเหนือตอนบนปริมาณน้ำฝนสูงสุดวัดได้ 1,287.2 มิลลิเมตร ในเดือนสิงหาคม มีอัตราการระเหย 810 มิลลิเมตร ความชื้นสัมพัทธ์ 74% อุณหภูมิเฉลี่ย 26.1 องศาเซลเซียส ฝนตกประมาณ 110 วันต่อปี ภาคเหนือตอนล่างปริมาณน้ำฝนสูงสุดวัดได้ 1,303.6 มิลลิเมตรในเดือนกันยายน มีอัตราการระเหย 868 มิลลิเมตร ความชื้นสัมพัทธ์ 72.5% อุณหภูมิเฉลี่ย 27.3 องศาเซลเซียส ฝนตกประมาณ 92 วันต่อปี

ข. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

1. ดิน

จากลักษณะภูมิประเทศของภาคเหนือโดยเฉพาะภาคเหนือตอนบนเป็นที่สูง ปี 2527 พบว่าภาคเหนือมีพื้นที่ป่า คิดเป็นร้อยละ 50.29 ของเนื้อที่ทั้งหมด มีเนื้อที่ถือครองการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 26.73 ของเนื้อที่ทั้งหมด จังหวัดที่มีเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรมากที่สุดได้แก่จังหวัดนครสวรรค์ คิดเป็นร้อยละ 14.77 ของเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรของภาค และคิดเป็นร้อยละ 69.78 ของจังหวัด จังหวัดที่มีเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรน้อยที่สุด ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน คิดเป็นร้อยละ 0.59 ของภาค รองลงมาได้แก่ จังหวัดลำพูน คิดเป็นร้อยละ 1.48 ของภาค ลักษณะการถือครองที่ดินของภาคเหนือพบว่า ร้อยละ 20.38 มีเนื้อที่ของตนเอง และร้อยละ 4.10 ต้องเช่า จังหวัดที่มีเนื้อที่ถือครองการเกษตรมากจะมีการเช่าพื้นที่มากด้วย จังหวัดที่มีการเช่าพื้นที่มากที่สุดได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ นิจิตร เพชรบูรณ์ พิษณุโลก ตามลำดับ (ตารางที่ 3.3, พ 3.1)

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินภาคเหนือพบว่า ร้อยละ 15.92 เป็นพื้นที่นา รองลงมาได้แก่ พื้นที่ปลูกพืชไร่ ปลูกไม้ผล-ไม้ยืนต้น และที่อยู่อาศัย จังหวัด ที่มีเนื้อที่ทำนามากที่สุดของภาค ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ คิดเป็นร้อยละ 16.56 ของเนื้อที่นา รองลงมาได้แก่ จังหวัดนิจิตร เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเชียงราย สำหรับจังหวัดที่มีเนื้อที่ทำนายน้อยที่สุดของภาค ได้แก่

ตารางที่ 3.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินของภาคเหนือ พ.ศ.2526-2527

ประเภท	ปี 2526		ปี 2527	
	เนื้อที่(ไร่)	ร้อยละ	เนื้อที่(ไร่)	ร้อยละ
เนื้อที่ทั้งหมด	106,027,680	100.00	106,027,680	100.00
เนื้อที่ป่า	54,077,498	51.00	53,321,352	50.29
เนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตร	27,939,894	26.35	28,346,289	26.73
ลักษณะการถือครอง				
ของตนเอง	21,490,300	20.27	21,611,522	20.38
เช่า	4,202,786	3.96	4,347,085	4.10
อื่น ๆ	2,246,808	2.12	2,387,682	2.25
ลักษณะการใช้ประโยชน์				
ที่อยู่อาศัย	618,665	0.58	661,122	0.62
ที่นา	16,913,912	15.95	16,884,898	15.92
ที่ดินปลูกพืชไร่	8,561,033	8.08	8,902,848	8.40
ที่ดินปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น	870,577	0.82	934,337	0.88
ที่ดินปลูกพืชผักและไม้ดอก	77,380	0.07	102,270	0.10
ที่รกร้างว่างเปล่า	661,437	0.63	609,127	0.57
ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	63,844	0.06	64,672	0.06
ที่อื่น ๆ	173,046	0.16	187,078	0.18
เนื้อที่อื่น ๆ	24,010,288	22.65	24,360,039	22.98

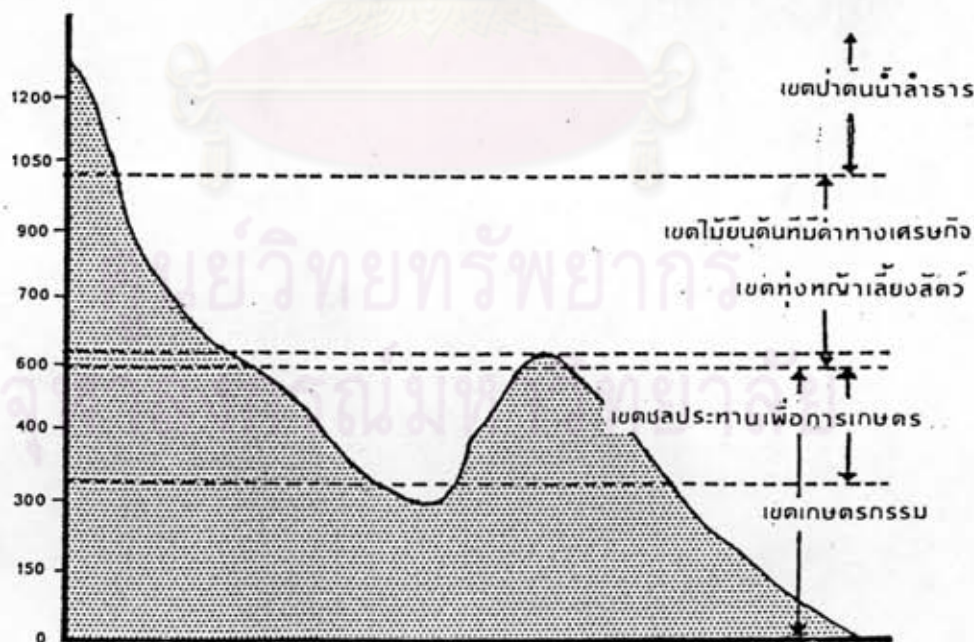
ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตาก และลำพูนตามลำดับ และจังหวัดที่มีพื้นที่อยู่อาศัยมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ คิดเป็นร้อยละ 11.44 ของพื้นที่ที่อยู่อาศัยของภาค รองลงมา ได้แก่ จังหวัดเพชรบูรณ์ เชียงราย เชียงใหม่ จังหวัดที่มีพื้นที่อยู่อาศัยน้อยที่สุดของภาค ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน แพร่ ตาก น่านและลำพูน ตามลำดับ (ตารางที่ ผ 3.2)

จากการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของภาคเหนือพบว่าภาคเหนือมีความต้องการการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้น มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน มีการนำพื้นที่รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ และบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อใช้ในการเกษตรมากขึ้น สำหรับเรื่องการบุกรุกจะได้กล่าวในส่วนของป่าไม้

เนื่องจากทรัพยากรดินเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และจำเป็นเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ การรู้จักใช้ทรัพยากรดินจะช่วยให้มีการใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม คุ่มค่าช่วยรักษาคุณลยธรรมชาติ การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินช่วยเพิ่มผลผลิตให้เพียงพอต่อการเติบโตของประชากร และทำให้เศรษฐกิจขยายตัวสูงขึ้นด้วย (ศุภจิต ศิริคุณโชติ 2512:125-136) ได้แบ่งเขตประโยชน์การใช้ที่ดินภาคเหนือ โดยคำนึงถึงลักษณะกายภาพของดินออกเป็น 5 เขต ดังนี้ (แผนภูมิ 3.1)

แผนภูมิที่ 3.1 การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับภาคเหนือ

1.1 เขตป่าต้นน้ำลำธาร ได้แก่ พื้นที่ตามภูเขาและที่สูงที่มีความลาดชัน ตั้งแต่ ร้อยละ 85 หรือ 40 องศาขึ้นไป โดยทั่วไปมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,000 เมตร ขึ้นไป

1.2 เขตไม้ยืนต้นที่มีค่าทางเศรษฐกิจ ได้แก่ พื้นที่ที่ควรจัดเป็นเขตสำหรับปลูก ไม้ยืนต้นที่มีค่าทางเศรษฐกิจเพื่อผลิตไม้ใช้สอยและ ไม้ยืนต้นที่มีค่าทางเศรษฐกิจ ควรเป็นพื้นที่ที่ดิน มีความลาดชันระหว่างร้อยละ 35-85 หรือ 20-40 องศา มีความสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 600-1,000 เมตร มีหน้าดินลึกพอสมควร

1.3 เขตชลประทานเพื่อการเกษตร ได้แก่ เขตรับน้ำจากเขตที่ 1, 2 และ เขตรับน้ำจากเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ ฯลฯ

1.4 เขตทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ควรเป็นพื้นที่ที่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเล 100 เมตร มีความลาดชันระหว่าง 1-40 องศา หรือร้อยละ 2-85 และสภาพพื้นที่เดิมเป็นที่รกร้างไม่ เหมาะต่อการปลูกพืชมีค่า

1.5 เขตเกษตรกรรม ได้แก่ พื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 300 เมตร มีความลาดชันระหว่างร้อยละ 0.20 และพื้นที่ที่สามารถขยายเป็นเขตเกษตรกรรม ได้แก่ พื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 600 เมตร

2. น้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติ ภาคเหนือพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงจึงเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารที่สำคัญของประเทศเพื่อหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรมของภาคและภาคกลาง แม่น้ำสายสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำปิง วัง ยม น่าน อิง กก ฝาง ยวม สำหรับแม่น้ำปิง วัง ยม น่าน เป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญของภาค แม่น้ำปิงไหลมารวมกับแม่น้ำวังที่บ้านปากวัง อำเภอบ้านตาก แม่น้ำยมกับแม่น้ำน่านไหลมารวมที่อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์เรียกว่าแม่น้ำน่าน และไหลมารวมกับแม่น้ำปิงที่อำเภอปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณที่ราบภาคกลางคิดเป็นปริมาณ 22,250 ล้านลูกบาศก์เมตร แม่น้ำอิง กก ฝางไหลไปทางด้านเหนือลงสู่แม่น้ำโขง และแม่น้ำยมไหลไปทางด้านตะวันตกลงสู่แม่น้ำสาละวิน

นอกจากแหล่งน้ำจากแม่น้ำสำคัญแล้วภาคเหนือยังมีหนองบึงขนาดใหญ่ที่ช่วยเก็บน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญได้แก่ บึงบรเพ็ด กว๊านพะเยา หนองหลวง และหนองกระเทียม

แหล่งน้ำชลประทาน เนื่องจากภาคเหนือเป็นพื้นที่ป่าเขาที่เสื่อมสภาพมากทำให้น้ำฝน ไหลลงสู่แม่น้ำอย่างรวดเร็ว และการที่ฝนตกไม่สม่ำเสมอทำให้แหล่งน้ำตามธรรมชาติไม่เพียงพอ ในการใช้ การชลประทานโดยเฉพาะในภาคเหนือตอนบนช่วยในการแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำให้กับ เกษตรมากกว่า 1,000 ปี จากการสร้างเมือง ฝาย และหลก ปี 2479 ภาคเหนือมีแหล่งน้ำ ชลประทานขนาดใหญ่เป็นแห่งแรก พื้นที่เกษตรกรรมของภาคเหนือประมาณ 21.19 ล้านไร่ ได้ รับน้ำชลประทาน 3.47 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.37 สำหรับพื้นที่ภาคเหนือตอนบนได้รับน้ำ จากการชลประทาน คิดเป็นร้อยละ 30 ของพื้นที่เกษตร และพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างได้รับน้ำชล ประทาน คิดเป็นร้อยละ 10.56 ของพื้นที่เกษตร (ตารางที่ 3.4)

ตารางที่ 3.4 โครงการชลประทานที่สำคัญของภาคเหนือ

ชื่อที่ตั้ง	ปิดกั้นแม่น้ำ
1. โครงการชลประทานแม่แฝก ต.แม่แฝก อ.เมือง เชียงใหม่	แม่น้ำปิง
2. โครงการชลประทานแม่วัง ต.บ้านแลง อ.เมือง จ.ลำปาง	แม่น้ำวัง
3. โครงการชลประทานแม่ปิง-เก่า อ.สารภี จ.เชียงใหม่+อ.เมืองลำพูน	แม่น้ำปิง
4. โครงการชลประทานเขื่อนภูมิพล อ.สามเงา จ.ตาก	แม่น้ำปิง
5. โครงการชลประทานอ่างเก็บน้ำกิ่วลม บ้านสบปาย อ.เมือง จ.ลำปาง	แม่น้ำวัง
6. โครงการชลประทานเขื่อนสิริกิติ์ อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์	แม่น้ำน่าน
7. โครงการชลประทานพิษณุโลก อ.พรหมพิราม จ.พิษณุโลก	แม่น้ำน่าน
8. โครงการชลประทานอ่างเก็บน้ำ แม่จัดสมบูรณ์ชล ต.ช่อแล ต.แม่หอพระ ต.แม่แตง จ.เชียงใหม่	แม่น้ำปิง
9. โครงการชลประทานแม่กวาง บ้านลาวเหนือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	แม่กวาง

3. ป่าไม้

ป่าไม้ในภาคเหนือนอกจากจะมีคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ ป่าไม้ยังมีความสำคัญต่อระบบนิเวศวิทยา เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสายสำคัญของประเทศ ช่วยในการเก็บรักษาน้ำและป้องกันการชะล้างของดินและช่วยบรรเทาอุทกภัย จากข้อมูลสถิติป่าไม้(ตารางที่ ผ 3.3) พบว่าป่าไม้ภาคเหนือในปี 2504 มีพื้นที่ 116,242 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 68.52 ของพื้นที่ทั้งหมด เมื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ในปี 2528 พบว่ามีพื้นที่ 84,125 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 49.59 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ป่าภาคเหนือลดลง 32,119 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 27.63 ของพื้นที่ทั้งหมด สาเหตุที่พื้นที่ป่าไม้ลดลง เนื่องจากประชากรเพิ่มมากขึ้น มีความต้องการใช้พื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้น และมีความต้องการใช้ไม้สูงขึ้นด้วย จากการศึกษาการบุกรุกพื้นที่ป่า(ตารางที่ 3.5)พบว่าภาคเหนือมีอัตราการบุกรุกพื้นที่ร้อยละ 1.2 ของพื้นที่ทั้งหมด จังหวัดที่มีการบุกรุกพื้นที่ป่ามากที่สุดได้แก่จังหวัดน่านมีอัตราการบุกรุกร้อยละ 3.33 สำหรับจังหวัดลำพูนมีอัตราการบุกรุกค่อนข้างต่ำคิดเป็นร้อยละ 2.51 มีอัตราการบุกรุกร้อยละ 0.63 ของพื้นที่ภาค

สำหรับป่าไม้ในเชิงเศรษฐกิจจะกล่าวต่อไปในส่วนการศึกษาภาคเศรษฐกิจ

4. แร่ธาตุ

แร่ เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีจำกัดซึ่งสามารถหมดสิ้นไปเช่นเดียวกับป่าไม้ และไม่อาจผลิตขึ้นมาทดแทนใหม่ได้ แต่แร่เป็นแหล่งที่มาของรายได้ภาครัฐบาล มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจสามารถส่งเป็นสินค้าออกและแปรรูปได้ ภาคเหนือมีแร่ที่สำคัญได้แก่ ทั้งตะกั่ว ดิบบุก ฟลูออไรด์ แบริต์ ยิบซั่ม ดินขาว พลวง แมงกานีส เฟลด์สปาร์ หินปูนและลิกไนท์ ปี2527 ภาคเหนือสามารถผลิตแร่ได้ 3,561,958 เมตริกตัน คิดเป็นมูลค่า 2,061.08 ล้านบาท แร่ที่ทำรายได้และก่อให้เกิดการจ้างงานมากที่สุดคือลิกไนท์ รองลงมาได้แก่ฟลูออไรด์ ยิบซั่มและแบริต์(ตารางที่ ผ 3.4) ราคาของแร่ในประเทศไทยจะขึ้นอยู่กับตลาดต่างประเทศ แร่ที่ต้องพึ่งตลาดส่งออกมากถึงร้อยละ 70 คือแร่ฟลูออไรด์ ซึ่งมีตลาดอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่นและรัสเซีย แบริต์จะส่งออกไปตลาดสหรัฐอเมริกา ร้อยละ 50(ป่าไม้-เหมืองแร่ 2527:31-39) สำหรับราคาแร่ของภาคเหนือเมื่อเปรียบเทียบกับภาคกลางจะสูงเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขนส่ง ทำให้การทำเหมืองแร่ในภาคเหนือเสียเปรียบมากขึ้นในการส่งออก

ตารางที่ 3.5: เนื้อที่ป่าไม้จากภาพถ่ายดาวเทียม เปรียบเทียบระหว่างปี 2521-2525 เป็นรายจังหวัด

จังหวัด	เนื้อที่ทั้งหมด (ไร่)	เนื้อที่ของภาพถ่ายดาวเทียม				เนื้อที่ป่าที่ถูกบกรุก		เนื้อที่ป่าที่ถูกบกรุกเฉลี่ย	
		ปี 2521 (ไร่)	ร้อยละ ของเนื้อที่ ทั้งหมด	ปี 2525 (ไร่)	ร้อยละ ของเนื้อที่ ทั้งหมด	ในช่วงปี 2521-2525 (ไร่)	ร้อยละ ของเนื้อที่ ทั้งหมด	รายปี (ไร่)	ร้อยละ ของเนื้อที่ ทั้งหมด
ทั้งประเทศ	320,696,883	109,515,000	34.15	97,875,000	30.52	11,640,000	3.63	2,910,000.00	0.91
ภาคเหนือ	106,024,681	59,335,967	55.96	54,767,500	51.66	4,488,125	4.23	1,269,688.25	1.20
กำแพงเพชร	5,379,681	1,875,625	34.86	1,735,625	32.26	140,000	2.60	35,000.00	0.65
เชิงราช	7,298,981	3,458,750	47.39	3,024,375	41.44	434,375	5.95	108,593.75	1.49
เชียงใหม่	12,566,911	10,916,875	86.87	10,438,750	83.07	478,125	3.80	119,531.25	0.95
ตาก	10,251,156	8,617,500	84.06	7,961,250	77.66	656,250	6.40	164,062.50	1.60
นครสวรรค์	5,998,548	713,750	11.90	648,125	10.80	65,625	1.09	164,062.25	2.74
น่าน	7,170,045	4,463,125	62.25	3,509,375	48.94	953,750	13.30	238,437.50	3.33
พะเยา	3,959,412	2,179,375	55.04	2,048,750	51.74	130,625	3.30	32,656.25	0.82
พิจิตร	2,831,083	-	-	-	-	-	-	-	-
พิษณุโลก	6,759,909	2,269,735	33.58	1,969,375	29.13	300,000	4.44	75,000.00	1.11
เพชรบูรณ์	7,917,760	2,537,500	32.05	2,351,875	29.70	185,625	2.34	46,406.25	0.59
แพร่	4,036,624	1,848,750	45.24	1,716,250	42.00	132,500	3.24	33,125.00	0.81
แม่ฮ่องสอน	7,925,787	6,300,625	79.50	6,023,750	76.00	276,875	3.49	69,218.75	0.87
ลำปาง	7,833,726	6,148,750	78.49	5,903,125	75.36	245,625	3.14	61,406.25	0.78
ลำพูน	2,816,176	1,771,857	62.92	1,701,250	60.41	70,625	2.51	17,656.25	0.63
สุโขทัย	4,122,558	1,972,500	47.85	1,838,125	44.59	134,375	3.26	33,594.75	0.81
อุตรดิตถ์	4,899,120	2,355,000	48.07	2,105,625	42.98	169,375	3.46	42,343.75	0.86
อุทัยธานี	4,206,404	1,906,250	45.32	1,791,875	42.60	114,375	2.72	28,593.75	0.68

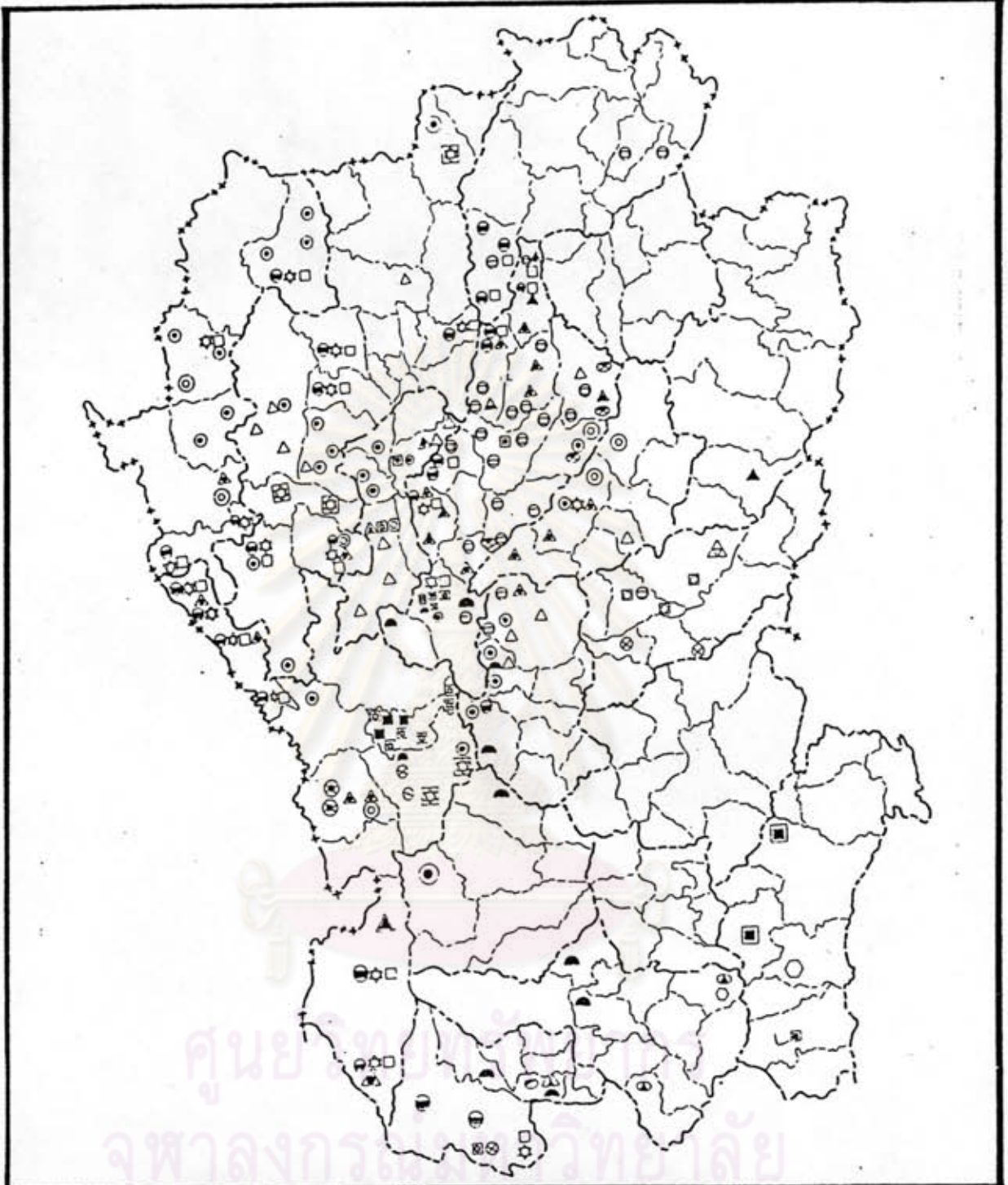
ชนิด การกระจายตัวและตลาดแร่ที่สำคัญของภาคเหนือ (แผนที่ 3.2)

- 1) ฟลูออไรด์ ใช้เป็นเชื้อถลุงในการถลุงเหล็ก ใช้ในอุตสาหกรรมอะลูมิเนียม อุตสาหกรรมผลิตใยแก้วและแก้วชนิดต่าง ๆ พบมากที่อำเภอสี จังหวัดลำพูน เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย แพร่และสุโขทัย ตลาดแร่ภายในประเทศจะใช้กับโรงงานถลุงแร่ สำหรับตลาด ต่างประเทศได้แก่ประเทศญี่ปุ่น รัสเซีย
- 2) แบริต์ ใช้ในอุตสาหกรรมกระดาษและผ้า ทำโคลนผงในการเจาะสำรวจ น้ำมัน ใช้ผสมในวัสดุก่อสร้าง ใช้ผสมยางสังเคราะห์และยางมะ ตอย แหล่งแร่ที่เปิดทำเหมืองขนาดใหญ่อยู่ที่ อำเภอดอยเต่า จัง หวัดเชียงใหม่ ตลาดส่วนใหญ่จะเป็นตลาดส่งออกได้แก่ ประเทศ สหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศแถบทะเลเหนือ
- 3) พลวง ใช้ทำโลหะผสมเช่นผสมตะกั่ว ทำแผ่นแบตเตอรี่ ตัวนิมฟ์โลหะบัดกรี ใช้เป็นลีย้อม ใช้เป็นตัวทำสีในเครื่องเคลือบ เครื่องแก้ว พบมากที่ จังหวัดลำปาง แพร่ ลำพูน ตลาดแร่ต่างประเทศที่สำคัญคือเบล เยียม ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา
- 4) ลิกไนต์ ใช้เป็นเชื้อเพลิงแทนน้ำมัน พบมากที่อำเภอแม่เมาะจังหวัดลำปาง และที่อำเภอสีจังหวัดลำพูน
- 5) แมงกานีส ใช้ทำถ่านไฟฉาย ใช้ในอุตสาหกรรมเหล็กกล้าและโลหะผสมต่าง ๆ อุตสาหกรรมเคมี แร่ชนิดนี้พบมากในภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดลำพูน เชียงราย และสุโขทัย ตลาดแร่เกรด แบริต์จะมีจำหน่ายและ ใช้ในประเทศ สำหรับแร่เกรดโลหะกรรมตลาดส่งออกที่สำคัญได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น ไต้หวัน และฮ่องกง

ภาคเหนือนอกจากจะมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ภาคเหนือยังมีแหล่งพลังงาน ที่สำคัญเช่น แร่ลิกไนต์ น้ำมันดิบที่อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร

5. แหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือมีกระจายอยู่ทุกจังหวัด มีทั้งประเภทแหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติที่สวยงาม ประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน วัฒนธรรม จังหวัดที่มีความสำคัญในด้านการ ท่องเที่ยวทางภาคเหนือตอนบนได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวครบทุกประ เภท มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ดอยสุเทพ พระตำหนักภูฝักราชินีเวศน์ เป็นแหล่งผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านที่สำคัญ ได้แก่หม้อบ้านท่าแร่บ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดอื่น ๆ ก็มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เช่น

กรอบ การศึกษาเพื่อวางแนวทางการพัฒนา 'เมืองเล็กใกล้เมืองใหญ่' : กรณีศึกษาจังหวัดลำพูน-เชียงใหม่

แผนที่ที่ 3,2 แสดง แหล่งทรัพยากรแร่ในภาคเหนือ

  50 150 กม.	๑. กาบเหนียว KAOLIN	๑๑. สังกะสี ZINC	๒๑. วุลแฟรม WOLFRAM	๓๑. ฟอสเฟต PHOSPHATE	๔๑. ไพโรฟิลไลต์ PYROPHILITE					
๒. ดีบุก TIN	๑๒. หินปูน LIMESTONE	๒๒. ซีเชไลต์ SCHEELITE	๓๒. แมงกานีส MANGANESE	๔๒. แคลไซต์ CALCITE	๕. หินอ่อน MARBLE	๑๓. เฟลด์สปาร์ FELDSPAR	๒๓. แอนติโมนี ANTIMONY	๓๓. ทังสเตน TUNGSTEN	๓๔. คอลูมไบต์ COLUMBIITE	๕๑. ดินเหนียว BALL CLAY
๓. หินอ่อน MARBLE	๑๔. ควอตซ์ QUARTZ	๒๔. แบไรต์ BARITE	๓๔. ทังทาลิต TANTALITE	๕๒. มังกานีส MANGANESE	๕๒. แมกนีไซต์ MAGNESITE					
๔. หินอ่อน MARBLE	๑๕. กิปซัม GYPSUM	๒๕. เหล็ก IRON	๓๕. ลิग्ไนต์ LIGNITE	๕๓. ตะกั่ว LEAD	๕๓. ตะกั่ว LEAD					

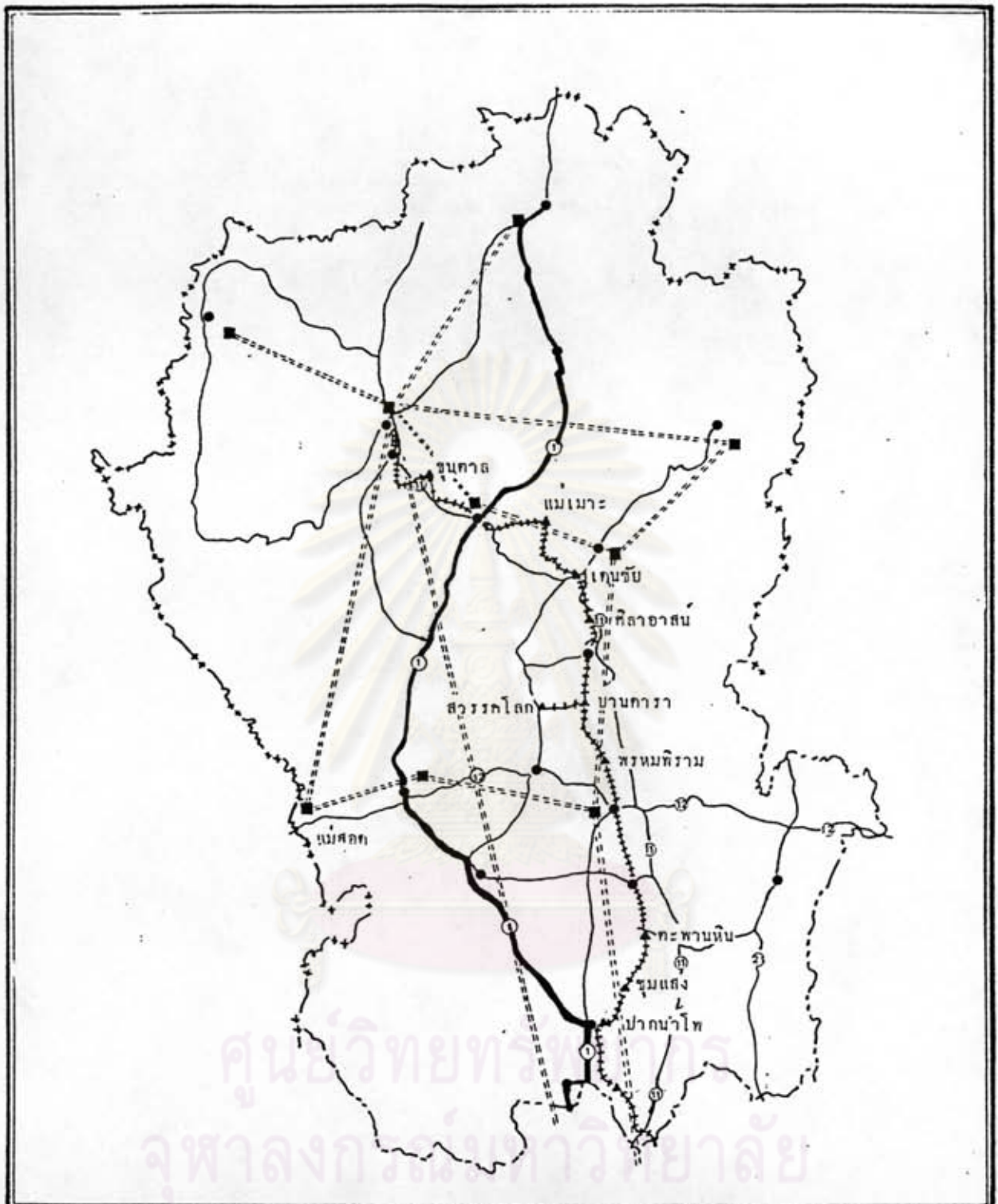
เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย(ตารางที่ ผ 3.5)ปัจจุบัน การท่องเที่ยวได้กลายเป็นอุตสาหกรรมที่ทำเงินตราให้กับรัฐอย่างมาก ทั้งจากภายในและนอกประเทศ ก่อให้เกิดการจ้างงานประเภทต่าง ๆ เพิ่มขึ้น

ค. สาธารณูปโภค

1. การคมนาคมขนส่ง (แผนที่ 3.3)

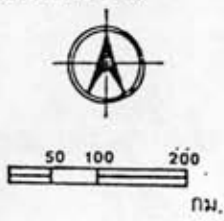
ทางน้ำ การขนส่งทางน้ำเป็นการขนส่งที่ใช้มานานก่อนที่จะมีการขนส่งทางอื่น เส้นทางการค้าทางเรือที่สำคัญของภาคเหนือมี 2 เส้นทางคือ เส้นทางแม่น้ำปิงและแม่น้ำน่าน เส้นทางแม่น้ำปิงเป็นเส้นทางการค้าสำหรับเมืองเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ระแหง ส่วนเส้นทางแม่น้ำน่านเป็นเส้นทางของพ่อค้าจากเมืองแพร่ น่านโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่อำเภอจตุรดิตถ์ (ปลายอ้อ ขณะนั้นที่ 2530:28) ปัจจุบันทางน้ำเริ่มเสื่อมความนิยมลงเพราะปัญหาเรื่องระดับน้ำที่ไม่สม่ำเสมอและมีเขื่อนขนาดใหญ่สร้างกั้นทางน้ำ เมื่อมีการสร้างทางรถไฟและทางหลวงแผ่นดินการใช้เส้นทางนี้จึงมีผู้นิยมใช้มากกว่าเพราะสะดวกกว่า แต่สำหรับการขนส่งสินค้าบางประเภทที่ไม่เสียหายง่ายเช่นซุงหรือสินค้าหนักเช่นแร่ เพื่อลงสู่ภาคกลางและเตรียมส่งออกนอกประเทศก็ยังนิยมขนส่งโดยทางน้ำ เส้นทางขนส่งทางน้ำปัจจุบัน ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา จากจังหวัดนครสวรรค์ถึงอ่าวไทย แม่น้ำน่านจากจังหวัดนครสวรรค์ถึงจังหวัดจตุรดิตถ์และแม่น้ำปิงจากจังหวัดนครสวรรค์ถึงจังหวัดตาก มีสถานีขนส่งสินค้าทางน้ำ 2 แห่งคือ สถานีขนส่งสินค้าทางน้ำจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งอยู่ห่างจากกรุงเทพโดยทางน้ำ 337 กิโลเมตร และสถานีขนส่งสินค้าอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร อยู่ห่างจากจังหวัดนครสวรรค์โดยทางน้ำ 95 กิโลเมตร

ทางรถไฟ ทางรถไฟสายเหนือเริ่มเปิดใช้เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2448 เปิดรับส่งผู้โดยสารและสินค้าจากสถานีลพบุรีถึงปากน้ำโพ ทางรถไฟสายเหนือจากกรุงเทพถึงลำปางสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2459 และถึงจังหวัดเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2464 รวมระยะทาง 851 กิโลเมตร ทางรถไฟมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคเหนือ ทำให้เกิดการเชื่อมระบบเศรษฐกิจภาคเหนือเข้ากับตลาดโลก เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการค้ากับพม่ามาเป็นความสัมพันธ์กับกรุงเทพฯ มีการรับซื้อพืชผลทางการเกษตรทางภาคเหนือเพื่อส่งให้กับพ่อค้าส่งออกในกรุงเทพ ปัจจุบันทางรถไฟมีบทบาทสำคัญในการขนส่งผู้โดยสารและขนส่งสินค้าบางประเภทเช่น น้ำมัน ไม้ จากภาคเหนือไปสู่ภาคกลาง (2530: 20)

เรื่อง การศึกษาเพื่อวางแนวทางการพัฒนา เมืองเล็กใกล้เมืองใหญ่ : กรณีศึกษาจังหวัดลำพูน - เชียงใหม่

แผนที่ที่ 3.3

แสดง โครงข่ายการคมนาคมขนส่ง ภาคเหนือ

- ทางหลวงแผ่นดิน
- ทางหลวงจังหวัด
- ++++ ทางรถไฟ
- ==== ทางอากาศ
- ท่าอากาศยาน
- ▲ สถานีรถไฟ

ที่มา :

ทางถนน ภาคเหนือมีเส้นทางคมนาคมที่สามารถติดต่อกับพื้นที่ภายในภาคและระหว่างภาคได้สะดวกหลายทิศทาง ถนนและทางหลวงที่เชื่อมระหว่างภูมิภาคกับเมืองหลวง และเชื่อมระหว่างเมืองกับชนบททำให้สินค้าสามารถกระจายได้ทั่วถึง และรวดเร็วมากขึ้น การคมนาคมทางถนนจึงเป็นที่นิยมมากกว่าทางอื่น ทางหลวงที่สำคัญของภาคเหนือได้แก่ ทางหลวงสายเอเชีย A-1 จากพม่า ผ่านจังหวัดลำปาง ตาก สระบุรี หินกอง นครนายก และผ่านพรมแดนไทยเข้าสู่ประเทศกัมพูชา รวม 1,129 กิโลเมตร สาย A-2 จากพม่าผ่านอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และรวมสาย A-1 ที่ตากเชื่อมต่อกองทัพและภาคใต้เข้าสู่ประเทศมาเลเซีย รวม 1,942 กิโลเมตร และทางหลวงแผ่นดินสายสำคัญของภาคเหนือคือทางหลวงหมายเลข 1 สายพหลโยธิน เชื่อมระหว่างกรุงเทพและอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย รวม 952 กิโลเมตร ทางหลวงแผ่นดินสายนี้นอกจากจะเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือกับภาคกลาง สามารถเชื่อมต่อกับจังหวัดในภาคอื่นของประเทศด้วย ปี พ.ศ.2459 ได้เริ่มก่อสร้างถนนเชื่อมเมืองกับเขตรอบ ๆ หรืออำเภอต่าง ๆ เช่นถนนเชียงใหม่-ลำพูน เชียงใหม่-แม่คาว ลำปาง-พะเยา แพร่-น่าน เด่นชัย-แพร่

ทางอากาศ สายการบินภายในประเทศตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2490 ขึ้นอยู่กับบริษัทเดินอากาศไทย ปัจจุบันบริษัทเดินอากาศไทยได้รวมอยู่กับบริษัทการบินไทยซึ่งเป็นสายการบินที่ทำการบินระหว่างประเทศ สายการบินภาคเหนือมีศูนย์กลางสำคัญที่ติดต่อกับกรุงเทพและจังหวัดอื่น ๆ คือ จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดพิษณุโลก สำหรับจังหวัดเชียงใหม่นอกจากจะเป็นศูนย์กลางการติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือ ปัจจุบันยังมีบทบาทสำคัญในด้านการติดต่อระหว่างประเทศ จัดว่าเป็นท่าอากาศยานที่สำคัญระดับชาติแห่งหนึ่ง มีการบริการที่คับคั่งทั้งในการขนส่งผู้โดยสาร และขนส่งสินค้าเกษตรกรรมบางชนิด เส้นทางติดต่อของภาคเหนือมีจุดแวะลง 9 แห่งคือ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ตาก อำเภอแม่สอด น่าน พิษณุโลก แพร่ แม่ฮ่องสอน และลำปาง (ตารางที่ ผ 3.6)

2. ไฟฟ้า

ภาคเหนือมีแหล่งพลังงานด้านกำเนิดไฟฟ้าที่สำคัญคือ จากเขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก เขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ และเขื่อนแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ปี 2528 ภาคเหนือมีการไฟฟ้า 317 แห่ง มีการใช้กระแสไฟฟ้าทั้งสิ้น 1,006,700 กิโลวัตต์ต่อชั่วโมง จังหวัดที่มีการใช้กระแสไฟฟ้ามามากที่สุดได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่คิดเป็นร้อยละ 17.08 ของภาค รองลงมาได้แก่ จังหวัดลำปาง คิดเป็นร้อยละ 15.33 ของภาค และจำแนกตามประเภทการใช้พบว่า ประเภทที่อยู่อาศัยในภาคเหนือใช้กระแสไฟฟ้าคิดเป็นร้อยละ 55.3 ของภาค จังหวัดที่มีการใช้กระแสไฟฟ้าประเภทที่อยู่อาศัยมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่คิดเป็นร้อยละ 9.38 ของภาค

รองลงมาได้แก่ จังหวัดเพชรบูรณ์คิดเป็นร้อยละ 6.11 ของภาค และประเภทการใช้กระแสไฟฟ้าที่มีผู้ใช้มากรองลงมาของภาคได้แก่ประเภท ธุรกิจอุตสาหกรรมคิดเป็นร้อยละ 36.2 จังหวัดที่มีการใช้กระแสไฟฟ้าประเภทนี้มากที่สุดได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่คิดเป็นร้อยละ 9.58 ของภาค รองลงมาได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ พิษณุโลก ลำปางและเพชรบูรณ์ (ตารางที่ ผ 3.7)

3. ประปา

ภาคเหนือมีประปา รวม 77 แห่ง มีกำลังการผลิตรวม 89,961,580 ลูกบาศก์เมตรต่อปี สามารถผลิตน้ำได้รวม 51,025,198 ลูกบาศก์เมตรต่อปี จังหวัดที่มีกำลังการผลิตมากที่สุดได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ รองลงมาได้แก่จังหวัดนครสวรรค์ เพชรบูรณ์ และจังหวัดที่สามารถผลิตน้ำได้มากที่สุดได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่คิดเป็นร้อยละ 27.99 ของน้ำที่ผลิตได้และคิดเป็นร้อยละ 14.71 ของจำนวนผู้ใช้ น้ำ คิดเป็นร้อยละ 14.7 ของจำนวนผู้ใช้ น้ำทั้งหมด (ตารางที่ ผ 3.8)

4. โทรศัพท

ภาคเหนือมีจำนวนชุมสายรวม 45 ชุมสาย จำนวนหมายเลขที่มีทั้งสิ้น 992,972 หมายเลข และมีจำนวนเลขหมายที่มีผู้เช่า 70,114 เลขหมาย มีการบริการสาธารณะทางไกลชนบท 17 จังหวัด 112 อำเภอ 8 กิ่งอำเภอ รวม 348 เลขหมาย ภาคเหนือตอนบนมีบริการ 54 อำเภอ 3 กิ่งอำเภอ รวม 174 เลขหมาย จังหวัดที่มีการใช้บริการโทรศัพทมากที่สุดได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ มีหมายเลขเช่า 24,176 หมายเลข คิดเป็นร้อยละ 34.48 ของภาค รองลงมาได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ คิดเป็นร้อยละ 9.5 จังหวัดพิษณุโลก คิดเป็นร้อยละ 7.98 ของภาค (ตารางที่ ผ 3.9)

ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

ก. โครงสร้างทางเศรษฐกิจระดับภาค

1. มูลค่าผลิตภัณฑ์รวม

มูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของภาคเหนือในปี 2527 มีมูลค่า 47,302.2 ล้านบาท สาขาภาคเกษตรกรรมเป็นสาขาเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับภาคมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 41.34 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของภาค รองลงมาได้แก่สาขาภาคบริการและอุตสาหกรรม สำหรับผลผลิตในสาขาภาคเกษตรกรรมที่ทำรายได้ให้กับภาคมากที่สุดคือ กสิกรรม คิดเป็นร้อยละ 34.53 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของภาค และสาขาการผลิตนอกภาคเกษตรที่ทำรายได้ให้

กับภาคคือสาขาการค้าปลีก คำส่ง คิดเป็นร้อยละ 17.81 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของภาค (ตารางที่ ผ 3.10) จังหวัดในภาคเหนือที่มีมูลค่าการผลิตสูงสุดได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ มีมูลค่า 7,178.6 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 15.17 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของภาค รองลงมาได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ เชียงราย และจังหวัดที่มีมูลค่าการผลิตต่ำสุดของภาคได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน แพร่ ตากและลำพูนตามลำดับ

2. การเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์รวม

จากการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์ของภาคเหนือก็พบว่ามีมูลค่ารวมที่สูงขึ้น จังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมจังหวัดเพิ่มสูงขึ้นมากที่สุดได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ 14.39 ของมูลค่าภาคที่เปลี่ยนแปลง (AC) รองลงมาได้แก่จังหวัดกำแพงเพชร นครสวรรค์ ตามลำดับ สำหรับจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงมูลค่าต่ำที่สุด ได้แก่ จังหวัดแพร่ คิดเป็นร้อยละ 0.90 รองลงมาได้แก่ จังหวัดลำพูน คิดเป็นร้อยละ 1.23 ของมูลค่าภาคที่เปลี่ยนแปลง และเมื่อพิจารณาอัตราการเปลี่ยนแปลงของแต่ละจังหวัดก็พบว่าจังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มมากที่สุดได้แก่จังหวัดอุทัยธานี รองลงมาได้แก่จังหวัด กำแพงเพชร ตาก แม่ฮ่องสอน ตามลำดับ จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มน้อยที่สุดได้แก่ จังหวัดแพร่ ร้อยละ 10.06 จังหวัดลำพูน 16.19 ของมูลค่าจังหวัดที่เปลี่ยนแปลง (RC) (ตารางที่ 3.6)

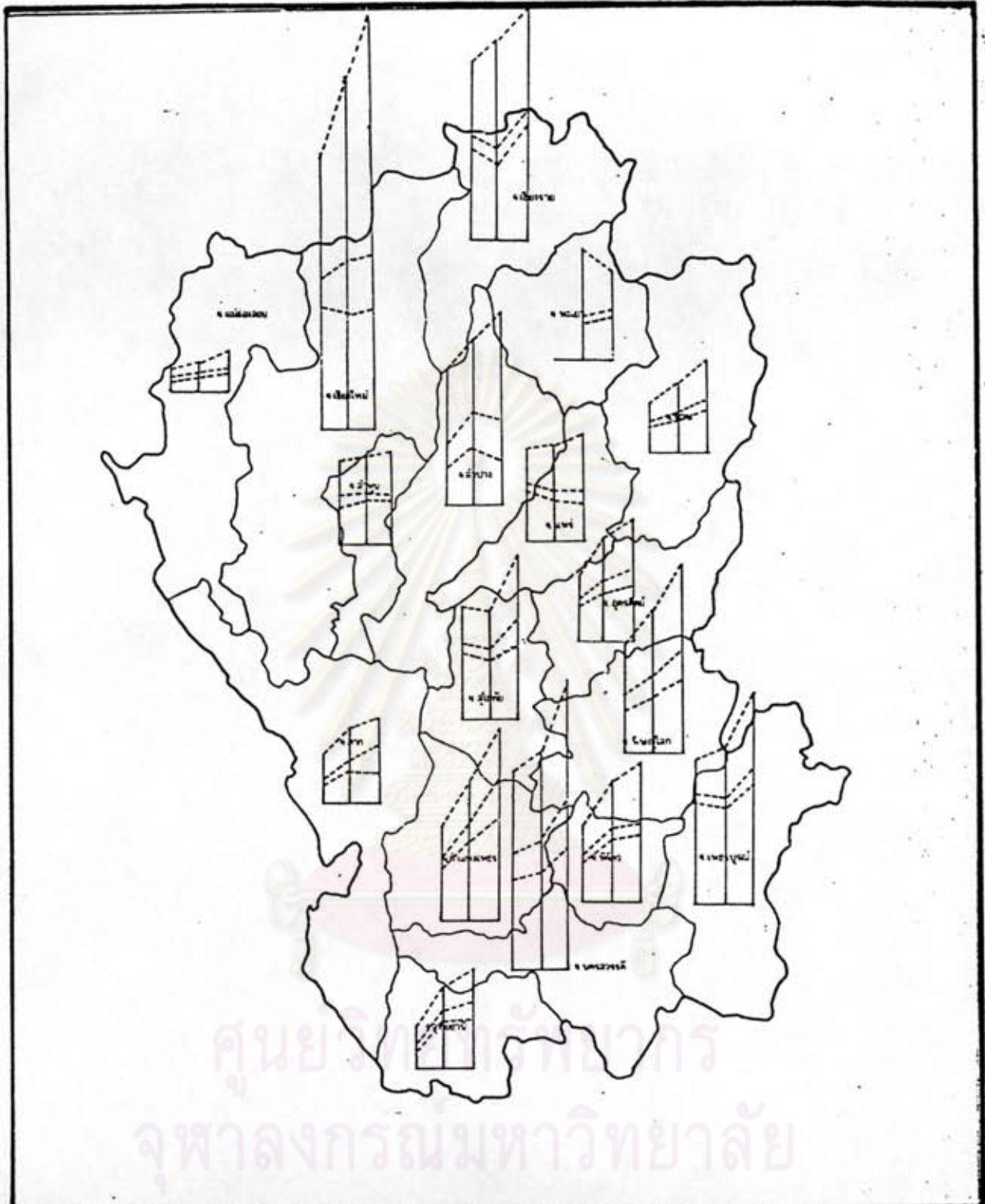
แนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจของภาคเหนือจากการพิจารณามูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของภาคพบว่าแม้สาขาภาคเกษตรกรรมจะเป็นสาขาการผลิตหลักของภาคและของจังหวัดทุกจังหวัดในภาคที่ทำรายได้ให้มากที่สุด แต่เมื่อพิจารณาแนวโน้มของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรที่เปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปี 2518-2527 ก็พบว่ามีสัดส่วนของมูลค่าลดลงโดยเฉพาะสาขาป่านไม้และประมง ซึ่งก็หมายความว่าอัตราการขยายตัวของภาคเกษตรเมื่อเปรียบเทียบกับสาขาอื่นมีการขยายตัวน้อย (แผนที่ 3.4) และจากการจัดแบ่งกลุ่มเปรียบเทียบสาขาเศรษฐกิจ 3 สาขา (แผนภูมิ 3.2 ตารางที่ ผ 3.11) พบว่ามีความแตกต่างกัน 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ตากและพิษณุโลก เป็นกลุ่มที่มีการผลิตที่มีการผลิตสาขาภาคบริการมากกว่าสาขาภาคอื่น และมีแนวโน้มจะมีการขยายตัวด้านนี้มากขึ้น สำหรับกลุ่มที่ 2,3 ได้แก่ จังหวัดอื่น ๆ ที่เหลือส่วนใหญ่จะมีการผลิตสาขาภาคเกษตรเป็นฐาน แต่ก็มิแนวโน้มจะขยายตัวในสาขาบริการมากขึ้น เนื่องจากการผลิตสาขาภาคเกษตรมีแนวโน้มที่ลดลง ยกเว้นจังหวัดอุทัยธานี ที่มีแนวโน้มจะขยายตัวในสาขาอุตสาหกรรม

สำหรับพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ ข้าวและข้าวโพด ส่วนภาคเหนือตอนบน ได้แก่ กระเทียม ยาสูบ จังหวัดที่มีบทบาทสำคัญในด้านปศุสัตว์คือจังหวัดลำปาง

ตารางที่ 3.6 การเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ปี2517-2527

หน่วย: ล้านบาท

จังหวัด	ผลิตภัณฑ์มวลรวม		มูลค่าการเปลี่ยนแปลง	อัตราการเปลี่ยนแปลง	
	ปี2517	ปี2527		R.C.	A.C.
เชียงราย	3,044.6	4,089.5	1,044.9	34.32	6.03
พะเยา	-	1,588.7	1,588.7	-	9.17
แม่ฮ่องสอน	367.0	657.1	290.1	79.05	1.67
เชียงใหม่	4,685.0	7,178.6	2,493.6	53.23	14.39
น่าน	939.3	1,554.8	615.5	65.53	3.55
ลำพูน	1,314.1	1,526.8	212.7	16.19	1.23
ลำปาง	2,321.5	3,379.9	1,058.4	45.59	6.11
แพร่	1,543.0	1,698.2	155.2	10.06	0.90
อุตรดิตถ์	1,196.6	2,050.1	853.5	71.33	4.93
สุโขทัย	1,943.0	2,726.9	783.9	40.34	4.52
ตาก	826.9	1,568.0	741.1	89.62	4.28
พิษณุโลก	1,932.7	3,258.7	1,326.0	68.61	7.65
กำแพงเพชร	1,639.5	3,370.9	1,731.4	105.61	9.99
พิจิตร	1,377.4	2,435.9	1,058.5	76.85	6.11
เพชรบูรณ์	2,681.8	3,615.6	933.8	34.82	5.39
นครสวรรค์	3,398.5	4,925.2	1,526.7	44.92	8.81
อุทัยธานี	761.9	1,677.3	915.4	120.15	5.28
ภาคเหนือ	29,972.8	47,302.2	17,329.4	57.82	100.00

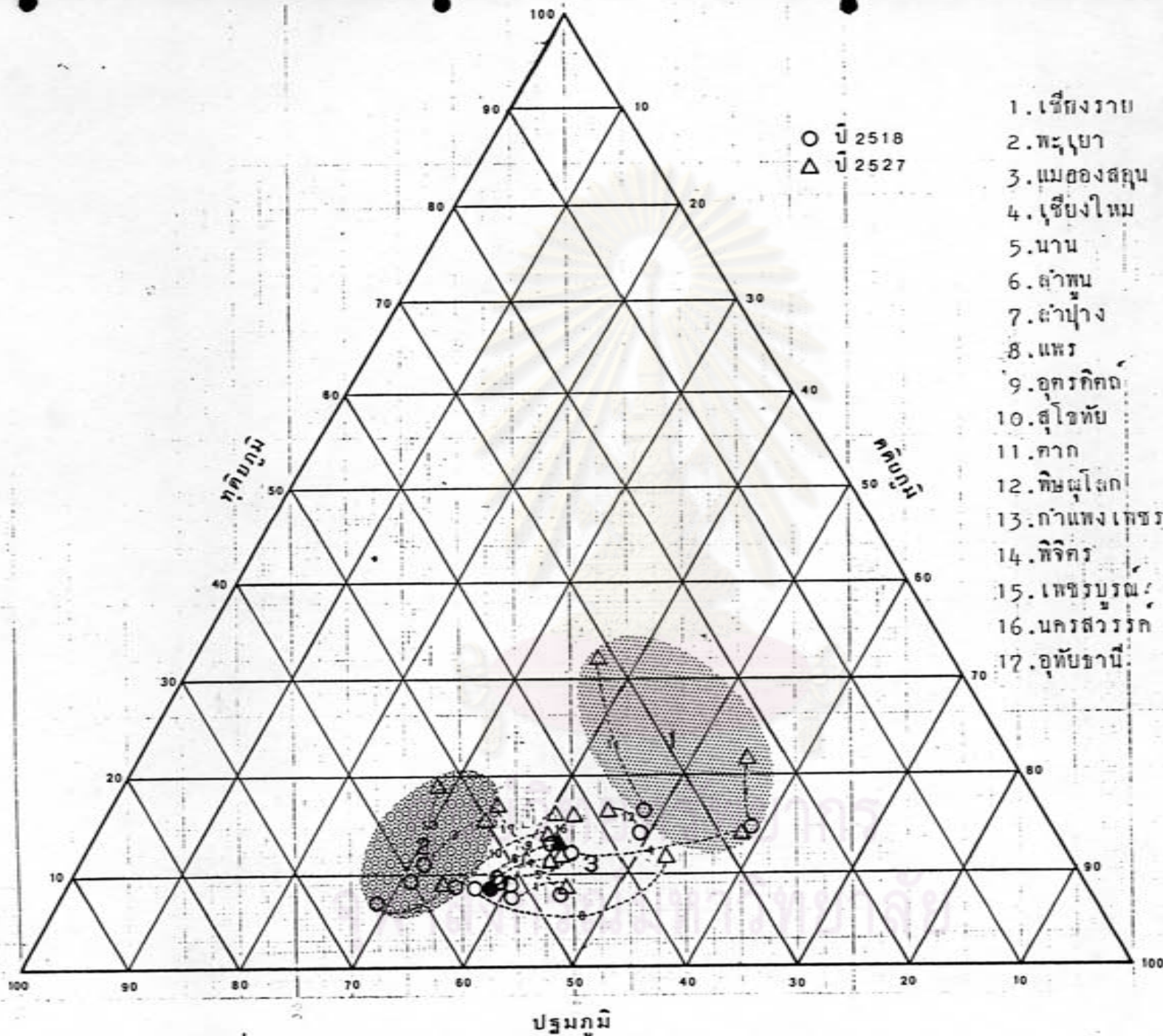
เรื่อง การศึกษาเพื่อวางแผนทางการพัฒนา 'เมืองเล็กใกล้เมืองใหญ่':
กรณีศึกษาจังหวัดลำพูน - เชียงใหม่

แผนที่ที่ 3.4

กม.

แสดง สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด สาขาภาคเกษตร อุตสาหกรรมและบริการ ภาคเหนือ รายจังหวัด ปี 2518, 2523 และ 2527

ปี

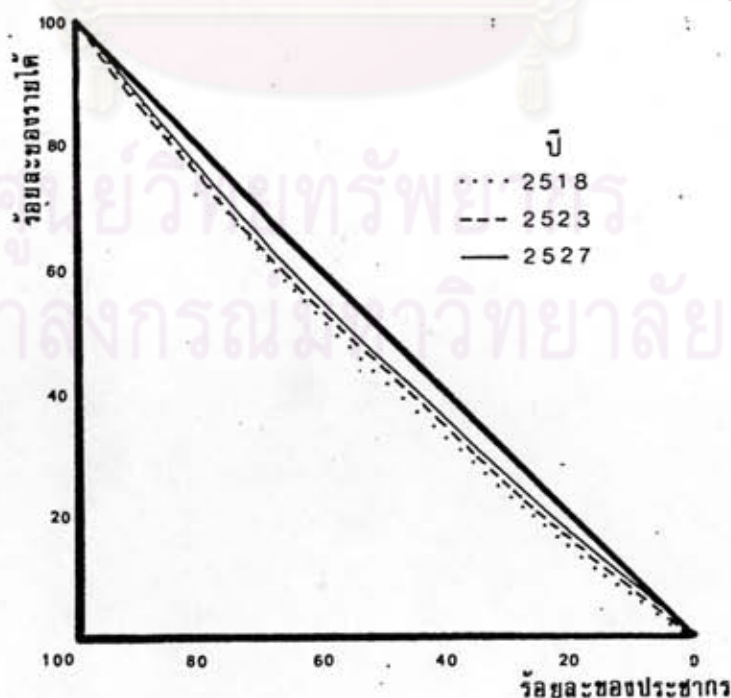

แผนภูมิที่ 3.2 การจัดแบ่งกลุ่มสาขาเศรษฐกิจ ราชจังหวัด ภาคเหนือ

สัตว์ที่ทำรายได้สูงในอันดับแรกคือสุกร และควายตามลำดับ (ตารางที่ 3.7)

3. รายได้เฉลี่ย

รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรจากการนิจรรณาเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยของภาคเหนือพบว่ามีรายได้เฉลี่ยที่ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของประเทศตลอดช่วงระยะ 10 ปี และมีรายได้เฉลี่ยต่ำรองเป็นอันดับสองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับรายได้ของกรุงเทพมหานครมีรายได้เฉลี่ยที่สูงและแตกต่างจากรายได้เฉลี่ยของภาคเหนือประมาณ 4 เท่า ปี 2527 ภาคเหนือมีรายได้เฉลี่ยที่สูงขึ้น คือมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 4,716 บาท มีจังหวัดที่รายได้เฉลี่ยสูงกว่าภาค 8 จังหวัดซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาที่ผ่านมาจะมีจำนวนลดลง แสดงให้เห็นว่าการกระจายรายได้มากขึ้น ปี 2518 (แผนภูมิ 3.3) จังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยสูงสุดได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เพชรบูรณ์ สุโขทัย และลำพูน ตามลำดับ และในปี 2527 จังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยสูงได้แก่จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งก็เนื่องมาจากมีการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะการขยายตัวภาคอุตสาหกรรมตั้งที่ได้ศึกษามาแล้ว จังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยสูงรองลงมาได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ กำแพงเพชร และตาก ตามลำดับ สำหรับจังหวัดพะเยา แพร่มีรายได้เฉลี่ยต่ำที่สุดของภาค รวมทั้งจังหวัดน่านที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำตลอด จังหวัดลำพูนในปี 2527 มีรายได้เฉลี่ยต่ำเป็นอันดับ 4 ซึ่งเปลี่ยนแปลงระดับรายได้มากเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงที่ผ่านมาสาเหตุก็เนื่องจากผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดขยายตัวที่ช้า โดยเฉพาะสาขาภาคเกษตรที่เป็นสาขาเศรษฐกิจหลัก (ตารางที่ ผ 3.12)

แผนภูมิที่ 3.3 การกระจายรายได้ของประชากรภาคเหนือปี 2518, 2523 และ 2527

ตารางที่ 3.7 รายได้เงินสดจากการขายผลผลิตเฉลี่ยครัวเรือน และสินค้าสำคัญของจังหวัด

จังหวัด อันดับที่	สินค้าที่ทำรายได้สูงสุด					รายได้(บาท)
	1	2	3	4	5	
กำแพงเพชร	อ้อย	ข้าว	ข้าวโพด-ข้าวฟ่าง	ถั่วเขียว	สูก	34,160.95
เชียงราย	ข้าว	ผักต่าง ๆ	ข้าวโพด-ข้าวฟ่าง	ยาสูบ	สูก	15,382.08
เชียงใหม่	กระเทียม	หอมใหญ่	ข้าว	ผลไม้ต่าง ๆ	สูก	20,767.93
ตาก	อ้อย	ข้าว	ผลไม้ต่าง ๆ	ข้าวโพด-ข้าวฟ่าง	ถั่วเขียว	47,596.59
นครสวรรค์	ข้าว	ข้าวโพด-ข้าวฟ่าง	อ้อย	ถั่วเขียว	ฝ้าย	31,514.05
น่าน	ยาสูบ	ข้าวโพด-ข้าวฟ่าง	สูก	ถั่วลิสง	ควาย	13,496.04
แพร่	ผลไม้ต่าง ๆ	ยาสูบ	สูก	พืชอื่น ๆ	ถั่วลิสง	20,670.10
พิษณุโลก	ข้าว	ข้าวโพด-ข้าวฟ่าง	ถั่วเขียว	กระเทียม	พริก	19,384.62
นิจิตร	ข้าว	ข้าวโพด-ข้าวฟ่าง	ถั่วเขียว	สูก	ควาย	24,486.27
เพชรบูรณ์	ข้าวโพด-ข้าวฟ่าง	ข้าว	ถั่วเขียว	ยาสูบ	สูก	27,409.26
พะเยา	ข้าว	ยาสูบ	ข้าวโพด-ข้าวฟ่าง	สูก	ถั่วลิสง	8,892.45
แม่ฮ่องสอน	กระเทียม	ถั่วลิสง	ผลไม้ต่าง ๆ	สูก	ข้าว	39,912.57
ลำพูน	กระเทียม	หอมใหญ่	ผลไม้ต่าง ๆ	ยาสูบ	ข้าว	7,889.46
ลำปาง	สูก	ควาย	อ้อย	ถั่วลิสง	ข้าว	7,364.37
สุโขทัย	ถั่วเหลือง	ข้าว	ถั่วเขียว	อ้อย	ยาสูบ	20,610.76
อุตรดิตถ์	ข้าว	ข้าวโพด-ข้าวฟ่าง	ถั่วเขียว	สูก	ถั่วเหลือง	12,619.61
อุทัยธานี	ข้าว	มันล้มปะหลัง	ข้าวโพด-ข้าวฟ่าง	อ้อย	ถั่วเขียว	24,821.83

และจากการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงรายได้เฉลี่ยระหว่างปี 2518-2527 และ ปี 2523-2527 (ตารางที่ 3.8) พบว่าภาคเหนือในช่วง 10 ปี มีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น 1,257 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.24 ของการเปลี่ยนแปลง และจังหวัดต่าง ๆ ก็มีการเปลี่ยนแปลงรายได้เฉลี่ยที่สูงขึ้นยกเว้น จังหวัดแพร่ที่มีรายได้เฉลี่ยลดลง จังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยเพิ่มสูงสุดได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร เชียงราย พิจิตร ตามลำดับ และจังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยเพิ่มต่ำที่สุดได้แก่ จังหวัดลำพูน 37 บาท คิดเป็นร้อยละ 0.93 ซึ่งในช่วง 5 ปี จังหวัดลำพูนมีรายได้เฉลี่ยลดลง จังหวัดเดียวของภาคคือ ลดลง 118 บาท คิดเป็นร้อยละ -2.86

4. รายได้ของรัฐ

รายได้ของรัฐจากการจัดเก็บภาษี (ตารางที่ ๗ 3.13, ๗ 3.14) พบว่า รัฐสามารถจัดเก็บภาษีได้สูงขึ้น จากการจัดเก็บของกรมสรรพากรจะมีมูลค่าการจัดเก็บของกรมสรรพสามิต หมวดภาษีที่จัดเก็บได้สูงสุดได้แก่หมวดเบ็ดเตล็ด รองลงมาได้แก่ หมวดเงินได้บุคคลธรรมดา การค้าและสุรา ตามลำดับ สำหรับภาษีสุราพบว่าการจัดเก็บที่ลดลงแม้จำนวนร้านจำหน่ายจะเพิ่มสูงขึ้น จังหวัดที่จัดเก็บภาษีได้มากที่สุดของภาคได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ นครสวรรค์ ตามลำดับ สำหรับจังหวัดนครสวรรค์สามารถจัดเก็บภาษีจากกรมสรรพสามิตได้มากกว่าจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อพิจารณาเป็นหมวดก็พบว่า จังหวัดเชียงใหม่สามารถจัดเก็บภาษีได้สูงกว่าจังหวัดอื่นทุกหมวด ยกเว้นหมวดยาสูบในปี 2523 และหมวดเครื่องดื่ม ในปี 2528

การจัดเก็บภาษีของจังหวัดลำพูนพบว่าการจัดเก็บที่เพิ่มขึ้นแต่เมื่อเปรียบเทียบรายได้การจัดเก็บสามารถจัดเก็บได้ในกลุ่มต่ำ รองจากแม่ฮ่องสอน และอุทัยธานี สำหรับการจัดเก็บของกรมสรรพสามิต ลำพูนจัดเก็บได้ต่ำที่สุด แสดงว่าสินค้าประเภทที่ไม่จำเป็นต่อชีวิตประจำวันของจังหวัดลำพูนมีน้อย มีความต้องการบริโภคในอัตราที่ต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ และจากการพิจารณาหมวดจัดเก็บพบว่าจังหวัดลำพูนทุกหมวดจัดเก็บได้ในกลุ่มที่ต่ำ หมวดที่จัดเก็บได้มากที่สุดของจังหวัดได้แก่หมวดเงินได้บุคคลธรรมดา การค้าและเงินได้นิติบุคคล ตามลำดับ

๕. แรงงาน

1. กำลังแรงงาน

เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม รวมทั้งภาคเหนือ ซึ่งเศรษฐกิจหลักจากการศึกษาผลิตภัณฑ์รวมของภาคที่ผ่านมาพบว่า ภาคเกษตรกรรมมีมูลค่าสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น และในด้านโครงสร้างประชากรและกำลังแรงงานของประเทศไทยปี 2528 ก็พบว่าร้อยละ 47.9 ที่อยู่ในกำลังแรงงาน มีผู้มีงานทำ 92.3 และมีผู้อยู่ในแรงงาน

ตารางที่ 3.8 การเปลี่ยนแปลงรายได้เฉลี่ยต่อหัว

จังหวัด	รายได้เฉลี่ยต่อหัว		มูลค่าการเปลี่ยนแปลง		อัตราการเปลี่ยนแปลง	
	ช่วงปี	ช่วงปี	ช่วงปี	ช่วงปี	R.C.	R.C.
	2516-2527	2523-2527	2516-2527	2523-2527	2519-2527	2523-2527
ประเทศ	6,099.6	6,702.6	2,263	912	46.01	14.55
กรุงเทพมหานคร	17,588.1	19,492.8	7,097	1,589	52.96	8.40
ภาคเหนือ	4,023.4	4,359.8	1,257	763	31.24	19.30
เชียงราย	3,463.1	3,827.0	1,882	1,104	77.70	34.50
พะเยา	2,191.2	3,125.2	-	636	-	22.75
แม่ฮ่องสอน	4,323.5	4,245.7	1,000	575	28.87	12.15
เชียงใหม่	5,176.6	5,565.6	1,487	619	33.93	11.79
น่าน	3,290.0	3,513.2	1,113	701	39.71	21.80
ลำพูน	4,113.1	4,073.4	37	-118	0.93	-2.86
ลำปาง	4,270.4	4,672.8	1,058	295	28.58	6.61
แพร่	3,675.6	3,644.8	-108	32	-2.85	0.83
อุตรดิตถ์	3,888.0	4,433.2	1,677	728	53.68	17.87
สุโขทัย	4,185.0	4,369.0	945	1,147	22.50	30.03
ตาก	4,206.0	4,666.4	1,726	369	50.31	14.14
พิษณุโลก	3,714.9	4,162.4	1,559	1,095	51.55	31.39
กำแพงเพชร	4,172.9	4,793.6	2,084	1,386	61.02	33.70
พิจิตร	3,808.2	4,290.2	1,743	719	63.54	19.09
เพชรบูรณ์	3,821.3	39,902.2	38	631	0.93	18.02
นครสวรรค์	4,149.6	4,501.2	1,290	983	35.68	25.06
อุทัยธานี	4,765.7	5,400.2	2,511	906	69.56	17.37

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ภาคเกษตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 65.4 ของผู้มีงานทำ (กรมแรงงาน 2529:19) สำหรับภาคเหนือจากการพิจารณาแรงงานภาคเกษตร ปี 2525/2526 (ตารางที่ 3.9) พบว่ามีแรงงานภาคกรรร้อยละ 26.39ครัวเรือน เมื่อเทียบกับประเทศ มีบุคคลวัยแรงงาน ร้อยละ 24.58 ของประเทศและคิดเป็นร้อยละ 57.47 ของประชากรภาคเกษตรของภาค ซึ่งลักษณะการทำงาน ของเกษตรกรก็พบว่าร้อยละ 54.05 ของประชากรเกษตรของภาคที่ว่างงานเนื่องจากฤดูกาลเกษตรและทำงานไม่เต็มที่

ผู้สมัครงานของประเทศในปี 2528 จำนวน 159,721 คน กรุงเทพมหานคร มีผู้สมัครงานมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.79 ของผู้สมัครทั้งประเทศ สำหรับภาคเหนือมีผู้สมัครคิดเป็นร้อยละ 6.15 ของผู้สมัครทั้งประเทศ ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ และจังหวัดในภาคที่มีผู้สมัครงานมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ 23.96 ของผู้สมัครงานภาคเหนือ รองลงมาได้ จังหวัดพิษณุโลก เชียงราย ตาก ลำปางและลำพูน ตามลำดับ สำหรับจังหวัดนครสวรรค์มีผู้สมัครงานคิดเป็นร้อยละเพียง 1.85 ของผู้สมัครงานภาคเหนือซึ่งนับว่าน้อยมาก แต่ทั้งนี้ก็สอดคล้องกับการศึกษาการย้ายถิ่นของจังหวัดก็พบว่ามี การย้ายถิ่นออกมากกว่าการย้ายเข้า ซึ่งได้อธิบายไว้ในส่วนประชากรของภาค (ตารางที่ พ 3.15)

2. สถานประกอบการ

จำนวนสถานประกอบการและลูกจ้างในภาคเหนือ (ตารางที่ 3.10) พบว่าภาคเหนือมีสถานประกอบการคิดเป็นร้อยละ 14.2 ของสถานประกอบการทั้งประเทศ จังหวัดที่มีสถานประกอบการสูงสุดได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ร้อยละ 21.92 ของสถานประกอบการภาคเหนือ รองลงมาได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ เชียงรายและลำปาง ตามลำดับ จังหวัดลำปางมีสถานประกอบการขนาดใหญ่มากเป็นอันดับสองรองจากเชียงใหม่ ทำให้การจ้างงานของจังหวัดลำปางมีมากกว่าจังหวัดนครสวรรค์ สำหรับจังหวัดลำพูนมีการจ้างงานมากเนื่องจากมีสถานประกอบการขนาดใหญ่ที่ให้แรงงานมากตั้งอยู่คิดเป็นร้อยละ 5.53 ของจำนวนลูกจ้าง 20 คนขึ้นไปของภาคเหนือ

3. ค่าจ้างและรายได้

ค่าจ้างและรายได้จากการพิจารณาอัตราค่าจ้างขั้นต่ำตามประกาศกระทรวงมหาดไทยพบว่า ปี 2527 ภาคเหนือค่าจ้างขั้นต่ำ 16 บาทต่อวัน กรุงเทพมหานคร 20 บาทต่อวัน ปี 2523 ค่าจ้างขั้นต่ำภาคเหนือ 44 บาทต่อวัน ต่างจากกรุงเทพมหานคร 10 บาท ปี 2528 ค่าจ้างขั้นต่ำภาคเหนือ 59 บาทต่อวัน ยกเว้นจังหวัดเชียงใหม่ 65 บาทต่อวัน กรุงเทพมหานคร 70 บาทต่อวัน และจากการพิจารณาค่าจ้างรายได้เฉลี่ยรวมจากกรมแรงงาน (ตารางที่

ตารางที่ 3.9 จำนวนครัวเรือน จำนวนประชากร ขนาดครัวเรือน แรงงาน การทำงานของ
แรงงานเกษตร ปี 2525/2526

รายการ	รวมทั้งประเทศ		ภาคเหนือ	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
จำนวนครัวเรือนเกษตร	4,685,455	-	1,236,449	-
จำนวนประชากรเกษตร	32,862,969	100	7,630,476	100
ขนาดครัวเรือน(คน/ครัวเรือน)	7.01	-	6.17	-
บุคคลวัยทำงาน	17,841,336	54.29	4,385,133	54.47
ชาย	8,811,586	26.81	2,241,003	29.24
หญิง	9,029,730	27.48	2,154,130	28.23
บุคคลนอกวัยทำงาน	15,021,633	45.71	3,245,343	42.53
ชาย	820,009	2.50	218,968	2.87
หญิง	966,277	2.94	248,328	3.25
เด็ก	13,235,347	40.27	2,778,047	36.41
การทำงานของแรงงานเกษตร	17,841,336	100	4,385,133	100
ทำเต็มที่	8,282,975	46.43	2,014,969	45.95
ว่างงาน	9,558,361	53.57	2,370,164	54.05
-ไม่มีงานทำ	143,090	0.80	27,626	0.63
-ทำไม่เต็มที่	4,448,561	24.90	1,086,197	24.77
-รอฤดูกาล	4,972,710	27.87	1,256,341	28.85

ที่มา : กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตารางที่ 3.10 จำนวนสถานประกอบการที่มีลูกจ้างในภาคเหนือ จำแนกตามจังหวัด ปี2527

จังหวัด	จำนวนสถานประกอบการและลูกจ้าง											
	รวม				จำนวนลูกจ้าง 1-19 คน				จำนวนลูกจ้าง 20 คนขึ้นไป			
	จำนวนสถาน ประกอบการ	ร้อยละ	จำนวน ลูกจ้าง	ร้อยละ	จำนวนสถาน ประกอบการ	ร้อยละ	จำนวน ลูกจ้าง	ร้อยละ	จำนวนสถาน ประกอบการ	ร้อยละ	จำนวน ลูกจ้าง	ร้อยละ
ประเทศไทย	122,996		1,710,220		110,692		459,605		12,304		1,250,615	
ภาคเหนือ	17,466	100.00	167,301	100.00	15,947	100.00	60,451	100.00	1,519	100.00	106,850	100.00
กำแพงเพชร	847	4.85	6,660	3.98	798	5.00	2,865	4.74	49	3.23	3,795	3.55
เชียงราย	1,896	10.86	15,778	9.43	1,728	10.84	6,230	10.31	168	11.06	9,548	8.94
เชียงใหม่	3,829	21.92	36,964	22.09	3,459	21.69	13,936	23.05	370	24.36	23,028	21.55
ตาก	450	2.58	5,653	3.38	385	2.41	1,834	3.03	65	4.28	3,819	3.57
นครสวรรค์	2,052	11.75	15,198	9.08	1,902	11.93	6,566	10.86	150	9.87	8,632	8.08
น่าน	744	4.26	5,539	3.31	696	4.36	1,959	3.24	48	3.16	3,580	3.35
พะเยา	527	3.02	4,657	2.78	482	3.02	1,572	2.60	45	2.96	3,085	2.89
พิจิตร	976	5.59	5,076	3.03	928	5.82	2,929	4.85	48	3.16	2,147	2.01
พิษณุโลก	895	5.12	8,160	4.88	803	5.04	3,176	5.25	52	3.42	4,984	4.66
เพชรบูรณ์	740	4.24	5,532	3.31	682	4.28	2,675	4.43	59	3.82	2,857	2.67
แพร่	716	4.10	11,121	6.65	634	3.98	2,876	4.76	82	5.40	8,245	7.72
แม่ฮ่องสอน	113	0.65	1,281	0.77	100	0.63	419	0.69	13	0.86	862	0.81
ลำปาง	1,553	8.89	23,693	14.16	1,370	8.59	5,499	9.10	183	12.05	18,194	17.03
ลำพูน	568	3.25	9,682	5.79	484	3.04	2,297	3.80	84	5.53	7,385	6.91
สุโขทัย	523	2.99	4,635	2.77	475	2.98	1,964	3.25	48	3.16	2,671	2.50
อุตรดิตถ์	703	4.02	5,706	3.41	660	4.14	2,487	4.11	43	2.83	3,219	3.01
อุทัยธานี	334	1.91	1,966	1.18	321	2.01	1,167	1.93	13	0.86	799	0.75

ผ 3.19) พบว่าภาคเหนือมีระดับค่าจ้างและรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าระดับค่าจ้างและรายได้เฉลี่ยของประเทศ จังหวัดที่มีค่าจ้างและรายได้สูง ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี นครสวรรค์ เชียงใหม่ อุทัยธานี และพิษณุโลก ตามลำดับ จังหวัดกำแพงเพชร และพิษณุโลกมีการจ้างงานในอัตราค่อนข้างสูงกว่าจังหวัดอื่นในภาค สำหรับอาชีพในภาคเหนือที่มีค่าจ้างและรายได้รวมสูงคือผู้ปฏิบัติงานด้านบริการและการจัดการ (ADMINISTRATIVE AND MANAGERIAL WORKERS) มีค่าจ้าง 7,801.34 รายได้ 9,491.81 และผู้ปฏิบัติงานอาชีพเกี่ยวกับการค้ามีค่าจ้าง รายได้ต่ำที่สุดสำหรับการจ้างรายวันพบว่า ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพจะมีระดับรายได้ที่สูงที่สุดใกล้เคียงกับอาชีพเสมียนพนักงาน (กรมแรงงาน 2529: 100) และจากการพิจารณาตามประเภทการจ้างและอุตสาหกรรม (ตาราง ผ 3.20) พบว่ามีการจ้างและรายได้ที่สูงกว่าระดับเฉลี่ยของประเทศ 3 ประเภท ได้แก่ 1. ไฟฟ้า ก๊าซ น้ำประปา 2. ก่อสร้าง 3. บริการการเงิน และประเภทที่มีรายได้ต่ำกว่ารายได้ของภาค 3 ประเภท ได้แก่ 1. การผลิต 2. ขนส่ง กักตุน โรงแรม 3. ขนส่ง คลังสินค้าและคมนาคม สำหรับการพิจารณาค่าจ้าง รายได้รายวันพบว่าประเภทเหมืองแร่และเหมืองหินมีค่าจ้าง รายได้สูงเป็นอันดับที่สองรองจาก ก่อสร้าง

ค. เงินทุน

จากการพิจารณาจำนวนธนาคารพาณิชย์ในภาคเหนือ (ตารางที่ ผ 3.21) พบว่าจำนวนธนาคารเพิ่มมากขึ้นจากปี 2523-2527 รวม 47 แห่ง แต่ในด้านการกระจายธนาคารพาณิชย์ก็พบว่าธนาคารพาณิชย์จะมีอยู่ในอำเภอเมืองมากกว่าอำเภอรอบนอก จังหวัดที่มีธนาคารพาณิชย์มากที่สุดได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ นครสวรรค์และลำปาง ตามลำดับ สำหรับจังหวัดนครสวรรค์จะมีธนาคารในอำเภอรอบนอกสูงกว่าอำเภอเมือง แต่จังหวัดลำปางจะมีธนาคารที่ตั้งในอำเภอเมืองมากกว่ารองเป็นอันดับสอง ปี 2527 ซึ่งก็เนื่องมาจากจังหวัดลำปางเป็นที่ตั้งของธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ ทำให้มีบทบาททางด้านธนาคารสำคัญมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนธนาคารก็พบว่าจำนวนธนาคารอำเภอเมือง ครึ่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดส่วนใหญ่ของภาคเหนือมีแหล่งเงินทุนไม่กระจายทุกอำเภอโดยเฉพาะทางภาคเหนือตอนบน

เงินฝากและเงินให้กู้ยืมของภาคเหนือ (ตารางที่ 3.11) พบว่า มีจำนวนสูงขึ้นและสัดส่วนเงินที่ให้กู้ยืมก็มีสัดส่วนสูงขึ้นด้วย จังหวัดที่มียอดเงินฝากสูงได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ นครสวรรค์และลำปาง ตามลำดับ สำหรับจังหวัดที่มีสัดส่วนความต้องการกู้ยืมเงินสูงได้แก่ จังหวัดเชียงราย พะเยา จังหวัดที่มีแนวโน้มความต้องการกู้ยืมสูงได้แก่ จังหวัดพะเยา เชียงราย กำแพงเพชร เชียงใหม่และจังหวัดอุดรธานี ตามลำดับ สำหรับจังหวัดลำปางมีเงินฝากต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นในภาค รวมทั้งความต้องการในการกู้ยืมต่ำ มีการเปลี่ยนแปลงการเพิ่มเงินฝากและการกู้ยืมในอัตราที่ต่ำ และจากการพิจารณาการให้สินเชื่อการเกษตรก็พบว่า

ตารางที่ 3-11 ยอดเงินฝากและเงินให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ในภาคเหนือ

หน่วย: ล้านบาท

จังหวัด	ปี 2523			ปี 2524			ปี 2525			ปี 2526			ปี 2527		
	เงินฝาก	เงินกู้ยืม ¹⁾	ร้อยละ	เงินฝาก	เงินกู้ยืม	ร้อยละ	เงินฝาก	เงินกู้ยืม	ร้อยละ	เงินฝาก	เงินกู้ยืม	ร้อยละ	เงินฝาก	เงินกู้ยืม	ร้อยละ
เชียงใหม่	3,860.81	3,268.63	84.66	4,877.64	4,261.05	87.36	6,238.23	5,498.34	88.14	7,961.10	8,472.14	106.42	8,738.65	9,866.08	112.90
เชียงราย	1,319.59	1,464.51	110.98	1,498.63	1,912.01	127.58	1,925.30	2,253.61	117.05	2,337.78	2,690.26	115.08	2,503.36	2,897.21	115.73
ลำปาง	1,374.31	751.72	54.70	1,844.44	1,137.52	61.67	2,338.99	1,357.09	58.00	2,859.15	1,930.06	67.50	3,112.89	2,100.50	67.48
ลำพูน	351.48	165.83	47.18	503.74	203.17	39.66	683.71	285.03	41.69	765.60	468.79	61.23	809.79	537.30	66.35
พะเยา	365.34	404.44	110.70	430.18	492.31	112.12	572.54	564.06	98.52	717.01	627.90	87.57	791.08	965.71	122.07
แม่ฮ่องสอน	440.98	271.39	61.54	429.66	255.36	59.43	489.31	350.27	71.58	614.49	492.10	80.08	671.22	556.54	82.91
น่าน															
แพร่	639.27	356.24	55.73	847.58	452.60	53.40	1,089.87	605.00	55.51	1,297.66	866.61	66.78	1,420.97	953.93	67.13
สุโขทัย	1,075.11	749.59	69.72	1,385.45	1,056.20	76.24	1,681.05	1,298.48	77.24	2,038.77	1,630.04	79.95	2,190.28	1,749.06	79.86
ตาก	655.16	316.63	48.33	776.00	404.00	52.06	993.58	485.44	48.86	1,144.64	637.89	55.73	1,245.66	720.72	57.86
อุตรดิตถ์	583.95	530.04	90.77	745.23	637.44	85.53	953.01	718.46	75.39	1,195.55	1,190.67	99.59	1,338.36	1,430.44	106.88
พิจิตร	1,450.97	831.14	57.28	1,747.49	1,039.14	59.46	2,096.37	1,265.46	60.36	2,583.78	1,605.06	62.12	2,785.01	1,695.23	60.87
พิษณุโลก	1,332.01	1,013.81	76.11	1,665.86	1,279.44	76.80	2,094.87	1,505.12	71.85	2,669.42	1,962.83	73.53	3,002.26	2,298.35	76.55
เพชรบูรณ์	1,266.70	785.63	62.02	1,448.53	957.81	66.12	1,737.96	1,235.49	71.09	2,240.47	1,528.97	68.24	2,124.05	1,761.67	82.94
กำแพงเพชร	506.68	476.38	94.02	705.78	655.61	92.89	937.53	808.28	86.21	1,150.43	1,234.86	107.34	1,181.01	1,477.69	125.12
นครสวรรค์	2,653.04	1,484.06	55.94	3,376.50	1,986.35	58.86	4,242.89	2,368.92	55.83	5,170.59	3,044.59	58.88	5,470.75	3,413.45	62.39
อุทัยธานี	430.29	184.07	42.78	556.28	279.70	50.28	719.16	376.15	52.30	910.10	502.12	55.17	1,016.57	597.17	58.74
ภาคเหนือ	18,305.69	13,054.11	71.31	22,844.97	17,058.71	74.67	28,794.37	20,975.20	72.84	35,656.54	29,004.89	81.57	38,401.91	33,029.05	86.01

ที่มา : หน่วยกำกับสถาบันการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ

- 1) เงินให้สินเชื่อ
- 2) สัดส่วนของสินเชื่อต่อยอดเงินฝาก

การให้สินเชื่อเพิ่มขึ้น แต่เมื่อเทียบกับสัดส่วนเงินฝากก็พบว่า การให้สินเชื่อทางด้านเกษตรมีประมาณร้อยละ 13-19 เท่านั้น จังหวัดที่มีการให้สินเชื่อมากได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ กำแพงเพชร และนครสวรรค์ และจังหวัดที่มีแนวโน้มต้องการสินเชื่อด้านการเกษตรมากได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ นครสวรรค์ กำแพงเพชร เพชรบูรณ์และเชียงราย ตามลำดับ แสดงว่าจังหวัดเหล่านี้ประชากรส่วนใหญ่ทำการเกษตร สำหรับจังหวัดลำปางมีความต้องการสินเชื่อการเกษตรต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับเงินฝากแสดงว่า โครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดลำปางขึ้นอยู่กับสาขานอกภาคเกษตร รวมทั้งจังหวัดพิษณุโลกซึ่งตั้งอยู่ภาคเหนือตอนล่างจะมีโครงสร้างเศรษฐกิจคล้ายกับจังหวัดลำปาง สำหรับจังหวัดลำพูนมีความต้องการสินเชื่อการเกษตรที่ใกล้เคียงกับระดับเฉลี่ยของภาคแต่มีแนวโน้มความต้องการที่ลดลง (ตารางที่ ผ 3.22)

จากการศึกษาสภาพทางด้านเศรษฐกิจของภาคเหนือทั้งหมด พบความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัดที่สำคัญได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจที่ดีในทุกด้าน มีแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจไปสู่ภาคเกษตร จังหวัดที่มีบทบาทสำคัญเด่นชัดรองลงมาได้แก่ จังหวัดลำปาง มีอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มาก เศรษฐกิจของจังหวัดขึ้นอยู่กับภาคเกษตร มีแหล่งเงินทุนที่สำคัญ สำหรับทางภาคเหนือตอนล่างก็พบว่าจังหวัดพิษณุโลกมีบทบาททางเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มดี มีการจ้างงานมากขึ้น และเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจเข้าสู่ภาคเกษตรเช่นกัน จังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่รวดเร็วมากของภาคเหนือได้แก่ จังหวัดอุทัยธานี มีระดับค่าจ้าง แรงงานสูง สำหรับจังหวัดนครสวรรค์มีการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่ำทั้งภาคเกษตรและภาคบริการซึ่งเป็นเศรษฐกิจหลักของจังหวัด จังหวัดลำพูนก็เช่นกัน โครงสร้างเศรษฐกิจขยายตัวช้า มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดสาขาการเกษตรซึ่งเป็นสาขาเศรษฐกิจหลักของจังหวัดขยายตัวในอัตราที่ต่ำ แรงงานส่วนใหญ่จะมีอยู่ในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีเพียงไม่กี่แห่งของจังหวัดซึ่งไม่เติบโต ทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดมีแนวโน้มที่เลวลง ทางด้านเงินออมและเงินทุนมีอยู่ในปริมาณที่น้อย ทำให้จังหวัดมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นในภาค

ลักษณะทางด้านสังคม

ก. การศึกษา

1. ระดับภาคบังคับและระดับมัธยมศึกษา

ระดับภาคบังคับและระดับมัธยมศึกษา จากการกำหนดสัดส่วนมาตรฐานโรงเรียนต่อตำบลของสภาพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กำหนดให้โรงเรียนระดับประถมศึกษา

1 โรงเรียนต่อ 1 ตำบล และโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 1 โรงเรียนต่อ 5 ตำบล สำหรับการศึกษาในภาคเหนือ (ตารางที่ 3.12) พบว่า สัดส่วนโรงเรียนต่อตำบลของภาคเหนือดีกว่ามาตรฐานยกเว้นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 1 โรงเรียนต่อ 7.4 โรงเรียนในปี 2528 และจากการเปรียบเทียบจำนวนโรงเรียนทั้ง 2 ระดับพบว่าภาคเหนือมีจำนวนโรงเรียนเพิ่มขึ้น จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการศึกษาทั้ง 2 ระดับ รองลงมาได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ สำหรับจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีจำนวนโรงเรียนน้อยที่สุดของภาค และจากการเพิ่มโรงเรียน พบว่าโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาเพิ่มน้อยกว่าการเปลี่ยนแปลงชุมชน

จำนวนผู้อยู่ในวัยศึกษา (ตารางที่ ๗ 3.23) ในระดับประถมคิดเป็นร้อยละ 79 ของประชากรวัยศึกษา ผู้อยู่ในวัยศึกษาระดับมัธยมคิดเป็นร้อยละ 21 ของประชากรวัยศึกษา และพบว่าประชากรในจังหวัดใหญ่ได้รับการศึกษามาก และศึกษาในระดับสูงขึ้นมากร เช่น จังหวัดเชียงใหม่ นครสวรรค์ คิดเป็นร้อยละ 31.30 ตามลำดับ จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีผู้อยู่ในวัยศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 12 ของผู้อยู่ในวัยศึกษาของจังหวัด สำหรับจังหวัดลำพูนมีผู้อยู่ในวัยศึกษาระดับมัธยมศึกษาค่อนข้างต่ำ ร้อยละ 23 ของผู้อยู่ในวัยศึกษาของจังหวัด และจากการเปรียบเทียบมาตรฐานจำนวนนักเรียนต่อชั้นเรียนก็พบว่า ในภาคเหนืออยู่ในเกณฑ์ที่ดีกว่ามาตรฐานในระดับประถมภาคเหนือมีสัดส่วนนักเรียนต่อชั้นเรียน 23 ต่อชั้นเรียน ซึ่งระดับมาตรฐานที่กำหนดให้ 35-40 คนต่อชั้น และในระดับมัธยมศึกษาภาคเหนือมีสัดส่วนนักเรียนต่อชั้นเรียน 36 คนต่อชั้นเรียน ซึ่งใกล้เคียงกับระดับมาตรฐานที่กำหนดให้ 35 คนต่อชั้นเรียน

ผู้ให้การศึกษาภาคเหนือพบว่าครู 1 คนต่อ นักเรียน 23.20 คนจะอยู่ในระดับที่ดีกว่ามาตรฐานซึ่งกำหนดให้ครูระดับประถมศึกษา 1 คนต่อนักเรียน 30 คน และครูระดับมัธยมศึกษา 1 คนต่อนักเรียน 25 คน จังหวัดซึ่งมีจำนวนครูมากในภาคเหนือทั้ง 2 ระดับ ได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ นครสวรรค์และเชียงราย และจังหวัดที่มีจำนวนครูน้อยได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน อุทัยธานี

2. ระดับการศึกษาที่สูงกว่ามัธยมศึกษา

ระดับการศึกษาที่สูงกว่ามัธยมศึกษาสำหรับภาคเหนือมีการศึกษาที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษา 4 แห่ง ซึ่ง 3 แห่ง ตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยมหาวิทยาลัยของรัฐ 2 แห่ง และของเอกชน 1 แห่ง ทางภาคเหนือตอนล่าง มีการจัดตั้ง 1 วิทยาเขตที่จังหวัดพิษณุโลก นอกนั้นเป็นการจัดสอน ในระดับวิทยาลัย 67 แห่ง จังหวัดที่มีวิทยาลัยมากที่สุดได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก เชียงใหม่ นครสวรรค์ ลำปางและสุโขทัย ซึ่งจัดแบ่งเป็นทั้งวิทยาลัยอาชีวศึกษา เทคโนโลยี และวิทยาลัยเกษตรกรรม วิทยาลัยพยาบาล สหวิทยาลัย จังหวัดที่มีสถาบันการศึกษา

ตารางที่ 3.12 สถาบันการศึกษาภาคเหนือ ปี2528

จังหวัด	จำนวน(โรง)				สัดส่วนต่อตำบล		
	มหาวิทยาลัย	วิทยาลัย	มัธยม	ประถม	มัธยม	ประถม	
กำแพงเพชร		3	25	438	1 : 2.64	1 : 0.15	
เชียงใหม่		4	31	650	1 : 3.35	1 : 0.16	
ตาก	3	7	49	1,031	1 : 3.32	1 : 0.18	
นครสวรรค์		2	14	223	1 : 3.86	1 : 0.24	
น่าน		6	36	770	1 : 3.25	1 : 0.15	
พะเยา		2	17	406	1 : 5.06	1 : 0.21	
พิจิตร		2	18	281	1 : 3.11	1 : 0.20	
พิษณุโลก		2	29	404	1 : 2.89	1 : 0.20	
เพชรบูรณ์	1	10	29	485	1 : 2.93	1 : 0.18	
แพร่		4	27	611	1 : 3.70	1 : 0.16	
แม่ฮ่องสอน		3	17	290	1 : 3.76	1 : 0.22	
ลำปาง		-	5	234	1 : 7.40	1 : 0.15	
ลำพูน		6	26	564	1 : 3.35	1 : 0.15	
สุโขทัย		3	14	286	1 : 3.43	1 : 0.17	
อุตรดิตถ์		6	20	380	1 : 4.05	1 : 0.21	
อุทัยธานี		5	22	317	1 : 2.95	1 : 0.21	
ภาคเหนือ	4	2	13	270	1 : 4.85	1 : 0.23	
		4	67	391	7,640	1 : 3.53	1 : 0.18

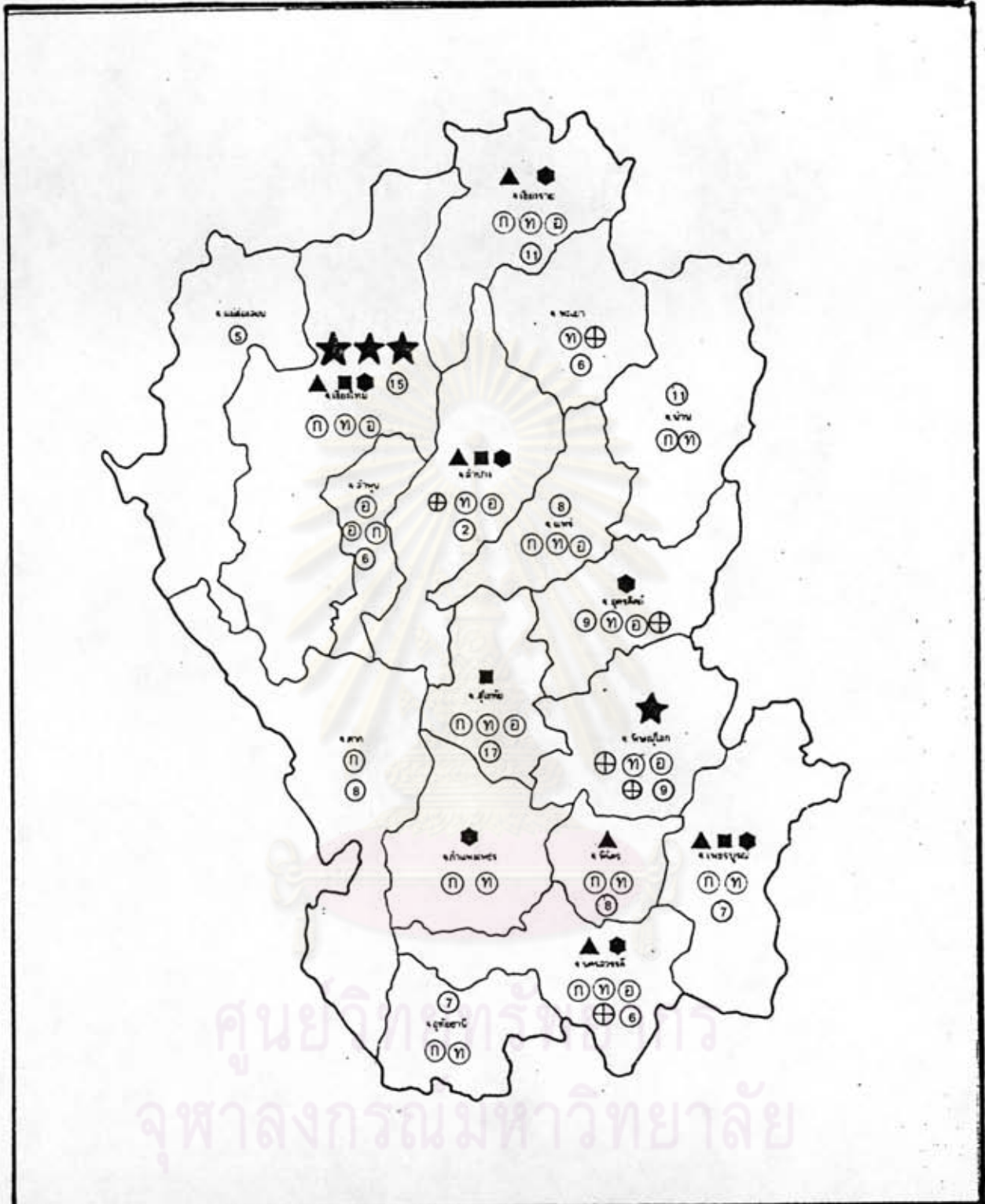
ที่มา : กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน

ชั้นสูงอยู่มากที่สุดได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดที่ไม่มีสถาบันการศึกษาชั้นสูงคือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน แม้ว่าการศึกษาในระดับนี้จะกระจายไม่ทั่วถึงแต่ปัจจุบันมีการเปิดการเรียนการสอนแบบระบบทางไกลทำให้ลดปัญหาด้านความต้องการ การศึกษาในระดับนี้ได้ในบางสาขาวิชา (แผนที่ 3.5)

ผู้ได้รับการศึกษาของภาคเหนือจากข้อมูลกรมพัฒนาชุมชน ปี2528 (ตารางที่ 3.13) พบว่ามีผู้จบการศึกษาภาคบังคับร้อยละ 61.39 มีผู้จบระดับมัธยมศึกษาร้อยละ 7.33 มีผู้จบสูงกว่ามัธยมศึกษา-อนุปริญญา ร้อยละ 3.91 และมีผู้จบระดับปริญญาตรีขึ้นไปร้อยละ 1.26 ของประชากรจังหวัด จากการพิจารณาสัดส่วนผู้จบการศึกษาระดับต่างๆ พบว่า โอกาสในการศึกษา ระดับสูงจะลดลง การศึกษาถึงระดับอนุปริญญาพบว่าจังหวัดลำปางมีผู้จบการศึกษาระดับนี้สูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 17.02 ของประชากรจังหวัด และมีผู้จบการศึกษาระดับภาคบังคับต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับระดับการศึกษาระดับอื่น ซึ่งก็อาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของจังหวัดที่มีอัตราการเกิดลดลง และการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปพบว่าจังหวัดที่มีจำนวนผู้จบมากกว่า 12,000 คนขึ้นไปมี 4 จังหวัดคือ จังหวัดเชียงใหม่ นครสวรรค์ เชียงราย และลำพูน สำหรับจังหวัดลำพูนเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผู้จบการศึกษาระดับต่าง ๆ พบว่ามีผู้จบการศึกษาระดับบังคับต่ำที่สุด รองจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนแต่มีแนวโน้มความต้องการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นมากกว่าจังหวัดอื่นๆ ของภาคโดยเฉพาะระดับปริญญาตรีซึ่งสิ่งที่ควรพิจารณาสำหรับจังหวัดต่อไปได้แก่ การใช้บริการทางการศึกษา และทรัพยากรทางการศึกษาของจังหวัด เนื่องจากสถาบันการศึกษาและอาชีพที่รองรับการศึกษาของจังหวัดยังไม่ได้เติบโตตามความต้องการ และผลของการศึกษา

ผู้อยู่นอกการศึกษา สำหรับผู้ไม่เคยศึกษาพบว่าภาคเหนือมีร้อยละ 8.58 จังหวัดที่มีจำนวนผู้ไม่เคยศึกษามากที่สุดได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน และเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนพบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีผู้ไม่เคยศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.64 รองลงมาได้แก่ จังหวัดลำพูนคิดเป็นร้อยละ 17.63 ของประชากรทั้งจังหวัด จากการศึกษาผู้ที่ยังไม่เข้าศึกษาภาคเหนือมีร้อยละ 16.68 จังหวัดที่มีผู้ยังไม่เข้าศึกษาเกินกว่า 100,000 คน มี 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลก เชียงใหม่ สุโขทัยและเชียงราย และเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนผู้ยังไม่เข้าศึกษาพบว่าจังหวัดที่มีผู้ยังไม่เข้าศึกษามากที่สุดได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก เพชรบูรณ์ ตากและสุโขทัย ตามลำดับ

จากการศึกษาทั้งหมดในด้านการศึกษาในด้านการศึกษาของภาคเหนือพบว่าภาคเหนือมีการกระจายการบริการสู่ระดับตำบลที่ได้มาตรฐาน รวมทั้งจำนวนนักเรียนต่อชั้นเรียน จำ

เรื่อง การศึกษาเพื่อวางแนวทางการพัฒนา 'เมืองเล็กใกล้เมืองใหญ่': กรณีศึกษาจังหวัดลำพูน - เชียงใหม่

แผนที่ที่ 3.5

กม.

แสดง สถานบริการทางการศึกษาและสาธารณสุขภาคเหนือ รายจังหวัด

★ มหาวิทยาลัย	⊙ วิทยาลัยเกษตร	
Ⓜ วิทยาลัยเทคนิค	■ วิทยาลัยพลศึกษา	Ⓜ รพ.
Ⓞ วิทยาลัยอาชีวศึกษา	○ วิทยาลัยพยาบาล	
● วิทยาลัยครู	▲ รร. สาราพิทักษ์	

ที่มา:

ตารางที่ 3.13 ระดับการศึกษาของประชากรรายจังหวัดภาคเหนือ ปี 2528

จังหวัด	ประชากร ปี 2528	ระดับการศึกษา											
		ไม่เคย ศึกษา	สัดส่วน	ยังไม่เข้า ศึกษา	สัดส่วน	จบป.1-ป.6 ป.7	สัดส่วน	จบมศ.1- มศ.5	สัดส่วน	สูงกว่ามศ.5 -อนุปริญญา	สัดส่วน	จบปริญญา -ตรีขึ้นไป	สัดส่วน
กำแพงเพชร	601,243	47,672	7.93	53,674	8.93	466,633	77.61	24,942	4.15	6,050	1.01	2,272	0.38
เชียงใหม่	973,693	87,829	9.02	117,366	12.05	638,782	65.60	84,061	8.63	30,403	3.12	15,252	1.57
เชียงราย	1,282,260	145,710	11.36	162,293	12.66	810,147	63.18	102,092	7.96	44,758	3.49	17,260	1.35
ตาก	314,125	39,988	12.73	70,776	22.53	174,252	55.47	20,192	6.43	5,993	1.91	2,924	0.93
นครสวรรค์	823,504	56,102	6.81	79,877	9.70	529,828	64.34	91,716	11.14	49,879	6.06	16,102	1.96
น่าน	412,514	43,491	10.54	76,763	18.61	230,057	55.77	39,928	9.68	19,247	4.67	3,028	0.73
พะเยา	482,880	14,301	2.96	70,196	14.54	293,885	60.86	51,625	10.69	18,491	3.83	7,382	1.53
พิจิตร	535,008	17,402	3.25	61,143	11.41	409,093	76.35	36,730	6.86	8,974	1.66	2,566	0.48
พิษณุโลก	730,780	41,230	5.64	255,762	35.00	386,359	52.87	31,197	4.27	12,486	1.71	3,746	0.51
เพชรบูรณ์	877,504	50,850	5.79	275,350	31.38	484,304	55.19	46,798	5.33	12,010	1.37	8,012	0.91
แพร่	462,706	51,060	11.04	79,346	17.15	302,492	65.37	18,940	4.09	8,667	1.87	2,199	0.48
แม่ฮ่องสอน	135,187	57,645	42.64	12,953	9.58	52,383	38.75	9,223	6.82	2,440	1.81	535	0.40
ลำปาง	732,738	63,448	8.66	81,224	11.08	298,143	40.69	55,668	7.60	124,712	17.02	9,543	1.30
ลำพูน	342,966	60,466	17.63	56,016	16.33	159,858	46.61	32,618	9.51	21,093	6.15	12,909	3.76
สุโขทัย	567,542	6,552	1.15	119,829	21.11	371,274	65.42	46,740	8.24	9,775	1.72	3,372	0.59
อุตรดิตถ์	397,637	18,708	4.70	38,576	9.70	312,106	78.49	15,642	3.93	9,968	2.51	2,637	0.66
อุทัยธานี	282,539	14,227	5.04	49,341	17.46	191,871	67.91	21,400	7.57	4,160	1.47	1,540	0.54
ภาคเหนือ	9,955,626	816,681	8.20	1,660,487	16.68	6,111,467	61.39	729,512	7.33	389,014	3.91	111,279	1.26

ที่มา : กรมการนิเทศนาชุมชน

นวนครูต่อนักเรียนที่ได้มาตรฐานเป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อพิจารณาโอกาส คุณภาพการศึกษาของ ประชากรในเมืองใหญ่กับเมืองอื่น ๆ หรือประชากรในชนบทจะพบว่า ประชากรในเมืองใหญ่จะมีโอกาสในการศึกษาที่มากกว่าและมีคุณภาพ รวมทั้งสามารถเรียนในระดับที่สูงได้มากกว่าซึ่งจะ พบความแตกต่างได้ระหว่างประชากรจังหวัดเชียงใหม่ พิษณุโลกโดยเฉพาะผู้อยู่ใกล้สถาบันการศึกษา จังหวัดเหล่านี้จะมีความพร้อมในการเตรียมรับทางด้านการศึกษาได้ดีกว่า แม้ว่าปัจจุบัน จะมีระบบการเรียนการสอนแบบทางไกล ระบบการเรียนการสอนแบบนี้ช่วยลดปัญหาความต้องการ การศึกษาได้ในบางสาขาวิชาเท่านั้น เชียงใหม่ยังมีบทบาทสำคัญในการผลิตบุคคลากรทางด้าน วิทยาศาสตร์และวิชาชีพเฉพาะอื่น ๆ สำหรับจังหวัดลำพูนพบว่าไม่มีผู้ไม่เคยศึกษาสูงแต่มีผู้ได้รับ การศึกษาปริญญาตรีขึ้นไปจำนวนมาก ซึ่งที่ผ่านมาแสดงว่าจังหวัดลำพูนมีการศึกษานอกจังหวัด มาก เห็นความสำคัญของการลงทุนในทรัพยากรการศึกษา แต่การลงทุนทางการศึกษาไม่ได้ พิจารณาถึงด้านตลาดแรงงานของจังหวัด ทำให้การลงทุนทางด้านการศึกษาไม่สามารถช่วยการ ผลิตกำลังคนได้คุ้มค่า ดังนั้นจังหวัดควรพิจารณาถึงความไม่รู้หนังสือและตลาดแรงงานที่ได้ ลงทุนไปแล้ว

ข. สาธารณสุข

โรงพยาบาล จากการเร่งขยายการบริการทางสาธารณสุขให้ทั่วถึงทุกอำเภอ สำหรับภาคเหนือพบว่าเกือบทุกจังหวัดมีโรงพยาบาลชุมชนครบทุกอำเภอ ยกเว้นจังหวัดบาง จังหวัดซึ่งใหญ่มากคือจังหวัดเชียงใหม่ นครสวรรค์ และบางจังหวัดซึ่งยังมีพื้นที่ทุรกันดาร เช่น จังหวัดพะเยา แม่ฮ่องสอน เพชรบูรณ์ การจัดตั้งโรงพยาบาลส่วนใหญ่จะกระจุกตัวเขตอำเภอ เมือง บางจังหวัดนอกจากจะมีโรงพยาบาลประจำจังหวัดที่มีความสามารถในการรับผู้ป่วยได้ มากกว่า 200 เตียง ยังมีโรงพยาบาลเอกชนอื่น ๆ และสถานบริการพยาบาลรวมกันอยู่มาก กว่า 1 แห่ง เช่น จังหวัดเชียงใหม่แม้การกระจายการบริการจะไม่ทั่วถึง แต่สำหรับอำเภอ เมืองพบว่ามีโรงพยาบาลรัฐ 12 แห่ง และโรงพยาบาลเอกชน 7 แห่ง รวมทั้งสิ้น 19 แห่ง ทำให้เป็นศูนย์กลางของการสาธารณสุขของภาคเหนือ และเป็นแหล่งผลิตบุคคลากรทางด้าน สาธารณสุขด้วย

จากการเปรียบเทียบจำนวนแพทย์และพยาบาล พบว่าภาคเหนือมีสัดส่วนแพทย์:ประ ชากร 1:9,803 ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐาน จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่ประชากรได้รับโอกาส ทางด้านสาธารณสุขดีที่สุดในภาคและได้มาตรฐานเพียงจังหวัดเดียวของภาค คิดเป็นสัดส่วน แพทย์ 1 คน ต่อประชากร 3,020 คน สำหรับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือโอกาสในการรับ บริการทางด้านสาธารณสุข เมื่อเทียบสัดส่วน แพทย์ต่อประชากรพบว่าแพทย์ 1 คนต่อประชากร ประมาณ 10,000-15,000 คน ยกเว้นจังหวัดตากที่มีสัดส่วนแพทย์ 1 คนต่อประชากร 7,503

คน ซึ่งนับว่าได้รับโอกาสทางด้านสาธารณสุขดีรองจากจังหวัดเชียงใหม่และสำหรับจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ พบว่ามีสัดส่วนแพทย์ต่อประชากร 19,100 และ 20,479 คน ตามลำดับ ซึ่งนับว่าเป็น 2 จังหวัดที่มีความเสียเปรียบด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะจังหวัดเพชรบูรณ์ที่ยังไม่มีโรงพยาบาลชุมชนทุกอำเภอ (ตารางที่ 3.14)

แม้จะมีบริการทางการแพทย์และสถานพยาบาลที่ขยายสู่อำเภอ เพื่อบริการท้องถิ่นห่างไกล แต่เนื่องจากโรงพยาบาลอำเภอที่มีขีดความสามารถในการรักษาที่จำกัดทำให้พบความแตกต่างระหว่างโอกาสของผู้อยู่ในชุมชนใหญ่ เนื่องจากชุมชนใหญ่เป็นศูนย์รวมวิชาการทางการแพทย์ที่ทันสมัย และมีบุคลากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะโรค ทำให้ประชากรในชนบทมาใช้บริการในศูนย์กลางเพราะความได้เปรียบที่กล่าวมาแล้ว

ลักษณะทางด้านประชากร

ก. ขนาดและการกระจายตัวประชากร

ปี 2528 ภาคเหนือมีประชากรทั้งสิ้น 10,391,368 คน มีศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐานของชุมชนขนาดใหญ่ทั้งภาคเหนือตอนบน และภาคเหนือตอนล่าง จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดของภาคเหนือคือ 1,277,835 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 12.3 ของภาค รองลงมาได้แก่จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีประชากร 1,042,936 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.04 ของภาค สำหรับจังหวัดที่มีประชากรน้อยที่สุดของภาค ได้แก่จังหวัดแม่ฮ่องสอน อุทัยธานี ตากและลำพูน ตามลำดับ

จากการศึกษา (ตารางที่ 3.15) จะพบว่าภาคเหนือมีการกระจายตัวที่ไม่แตกต่างกันมาก เนื่องจากมีศูนย์กลางเมืองที่กระจาย และตั้งอยู่ห่างไกลกัน เมื่อเปรียบเทียบขนาดประชากรของจังหวัดที่ใหญ่ที่สุดของภาคก็พบว่ามีขนาดใหญ่กว่าจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นที่ 2 เพียง 1.22 เท่า และใหญ่เป็น 8.2 เท่าของจังหวัดที่มีประชากรน้อยที่สุด สำหรับขนาดของจังหวัดเชียงใหม่เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดลำพูนพบว่าใหญ่เป็น 3.2 เท่า (แผนที่ 3.6)

ข. ความหนาแน่นของประชากร

ความหนาแน่นประชากรของภาคเหนือ เมื่อเปรียบเทียบกับความหนาแน่นในช่วงเวลา 10 ปี (2513-2523, 2518-2528) พบว่าความหนาแน่นโดยเฉลี่ยของภาคจะสูงขึ้น ในปี 2528 มีความหนาแน่นโดยเฉลี่ย 61.3 คนต่อตารางกิโลเมตร และความหนาแน่นของทุกจังหวัดก็สูงขึ้นซึ่งก็เนื่องมาจากการเพิ่มของประชากรที่มากกว่าการลดประชากร และการ

ตารางที่ 3.14 จำนวนโรงพยาบาลและบุคลากรทางสาธารณสุขรายจังหวัดภาคเหนือ

จังหวัด	จำนวน				สัดส่วนต่อประชากร		หมายเหตุ
	โรงพยาบาล	แพทย์	พยาบาล	เตียง	แพทย์/ประชากร	พยาบาล/ประชากร	
กำแพงเพชร	-	-	-	-	-	-	
เชียงราย	11 ⁺	66	333	750	1 : 14,865	1 : 1,863	ขนาดร.พ.จังหวัด 1/500 เตียง
เชียงใหม่	15	423	992	-	1 : 3,020	1 : 1,288	(ร.พ.รัฐและเอกชน อ.เมือง19แห่ง) 1/1200
ตาก	8	43	205	580	1 : 7,415	1 : 1,555	ขนาดร.พ.จังหวัด 1/260 เตียง (2 แห่ง)
นครสวรรค์	6	100	326	140	1 : 10,429	1 : 3,199	
น่าน	11	38	130	547	1 : 10,982	1 : 3,210	ขนาดร.พ.จังหวัด 1/397 เตียง
พะเยา	6	33	148	667	1 : 14,558	1 : 3,246	ขนาดร.พ.จังหวัด 1/400 เตียง ร.พ.เชียงคำ1/227
พิจิตร	8	29	192	540	1 : 19,100	1 : 2,884	ขนาดร.พ.จังหวัด 1/330 เตียง
พิษณุโลก	9	66	296	1,220	1 : 11,137	1 : 2,483	ขนาดร.พ.จังหวัด 1/840 เตียง
เพชรบูรณ์	7	41	177	554	1 : 22,079	1 : 5,114	ขนาดร.พ.จังหวัด 1/354 เตียง
แพร่	8 ⁺	35	120	532	1 : 13,578	1 : 3,960	ขนาดร.พ.จังหวัด 1/402 เตียง
แม่ฮ่องสอน	5	17	147	220	1 : 9,117	1 : 1,054	ขนาดร.พ.จังหวัด 1/150 เตียง
ลำปาง	2 ⁺	54	138	-	1 : 13,650	1 : 5,341	
ลำพูน	6	22	75	305	1 : 18,104	1 : 5,310	ขนาดร.พ.จังหวัด 1/234 เตียง
สุโขทัย	17 ⁺	41	148	-	1 : 13,827	1 : 3,830	
อุตรดิตถ์	9 ⁺	36	350	48	1 : 12,270	1 : 1,262	ขนาดร.พ.จังหวัด 1/428 เตียง
อุทัยธานี	7	16	65	380	1 : 17,692	1 : 4,354	
รวมภาคเหนือ	135	1,060	3,842	6,483	1 : 9,803	1 : 2,704	

ที่มา : สาธารณสุขจังหวัด

หมายเหตุ : - ไม่ทราบข้อมูล

+ รวมโรงพยาบาลเอกชน

มาตรฐาน แพทย์ 1 คน : ประชากร 5,000 คน

พยาบาล 1 คน : ประชากร 3,000 คน

ไม่สามารถเพิ่มพื้นที่ จังหวัดที่พบว่ามีความหนาแน่นมากที่สุดคือ จังหวัดนิจิตร มีความหนาแน่น 122.2 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ มีความหนาแน่น 108.7 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดลำพูน มีความหนาแน่น 88.4 ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ สำหรับจังหวัดที่มีความหนาแน่นประชากรน้อยที่สุด ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความหนาแน่น 12.2 ต่อตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่จังหวัดตากและจังหวัดน่าน 19.4 และ 36.4 คนต่อตารางกิโลเมตร ตามลำดับ

การศึกษาความหนาแน่นของประชากรในภาคเหนือทำให้พบว่า เนื่องจากขนาดของพื้นที่ในแต่ละจังหวัดมีความแตกต่างกันมาก และไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนประชากร จึงเป็นผลทำให้หลายจังหวัดในภาคมีความหนาแน่นสูงกว่าระดับเฉลี่ย รวมทั้งจังหวัดลำพูน

ค. การเปลี่ยนแปลงประชากร

จากการพิจารณาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงประชากรโดยรวมของภาคและจังหวัดในภาคเหนือ ระหว่างช่วงเวลา 10 ปี (ตารางที่ 3.15) พบว่าภาคเหนือมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น แม้ว่าจะมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นแต่ก็เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยของภาคที่น้อยลง และเมื่อพิจารณาพื้นที่ภาคเหนือ 2 ตอน พบว่าทางภาคเหนือตอนบนมีประชากรเปลี่ยนแปลงในอัตราการเพิ่มที่ใกล้เคียงกับช่วงปีแรก แต่ทางภาคเหนือตอนล่างมีประชากรเปลี่ยนแปลงในอัตราที่ลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงระยะเวลา 10 ปีแรก

สำหรับจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเพชรบูรณ์มีอัตราการเปลี่ยนแปลง (AC) ประชากรที่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นในภาคเหนือคือ ร้อยละ 6.65-12.28 และร้อยละ 12.41-15.23 ในช่วงปี ตามลำดับ จังหวัดลำพูนมีการเปลี่ยนแปลงประชากรที่เพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราเฉลี่ยของภาคในช่วงปีหลังก็พบว่ามีอัตราเพิ่มที่สูงกว่าภาค แต่ก็อยู่ในอัตราเฉลี่ยที่ไม่เปลี่ยนแปลง (AC) ใกล้เคียงกับช่วงปีแรกและอยู่ในสัดส่วนที่ต่ำ (แผนที่ 3.7)

การเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติ พบว่าภาคเหนือมีประชากรเพิ่มขึ้นน้อยลง แม้ว่าการเกิดจะมีมากกว่าการตาย แต่การเกิดและการตายจะใกล้เคียงกันมากขึ้น จังหวัดที่มีประชากรเพิ่มโดยธรรมชาติมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ร้อยละ 14.17 รองลงมาได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ ร้อยละ 15.26 ของการเปลี่ยนแปลง และจังหวัดที่มีประชากรเพิ่มน้อยที่สุดได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

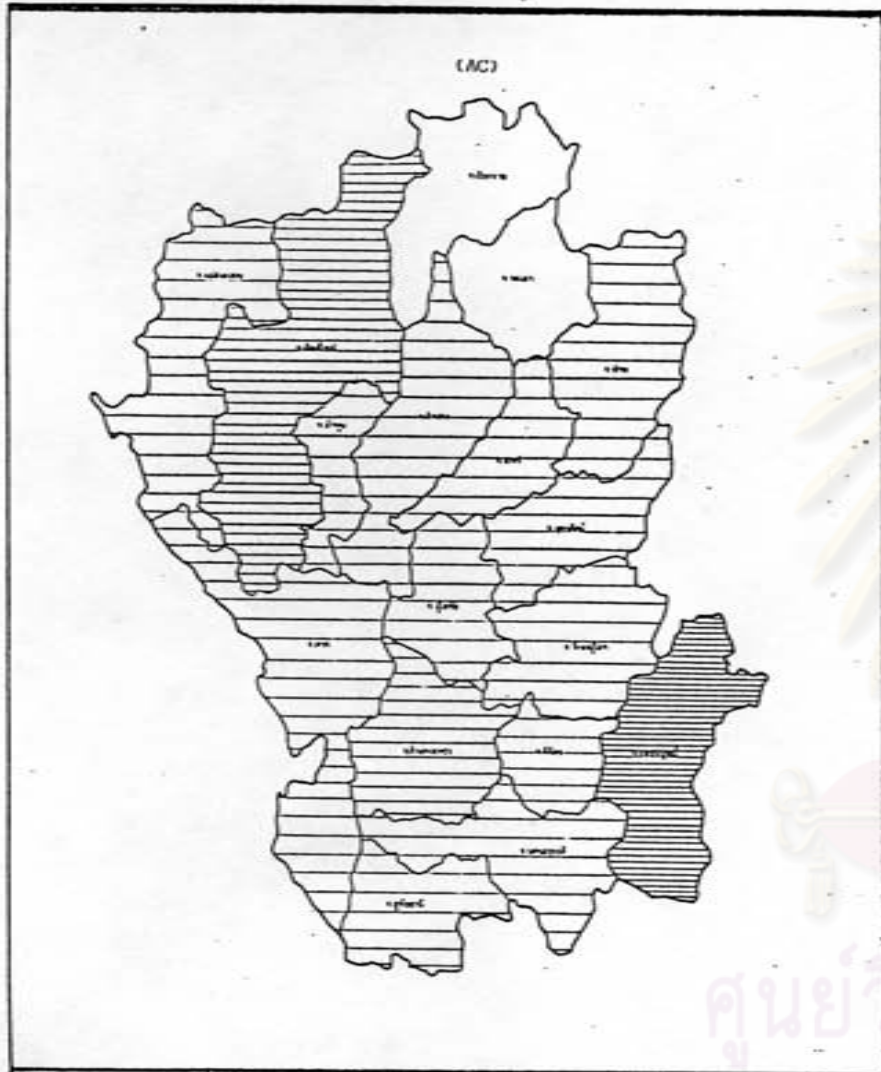
ตารางที่ 3.15 ความหนาแน่นประชากร รายจังหวัด ช่วงปี 2513-2523, 2518-2528

จังหวัด	พื้นที่ (กม ²)	ปี2513 ¹		ปี2523 ¹		ปี2518 ²		ปี2528 ²	
		จำนวน ประชากร	ความ หนาแน่น	จำนวน ประชากร	ความ หนาแน่น	จำนวน ประชากร	ความ หนาแน่น	จำนวน ประชากร	ความ หนาแน่น
กำแพงเพชร	8,607.5	339,862	39	559,223	65	497,840	57.8	621,243	72.2
เชียงราย	11,678.4	1,111,607	62	922,850	79	1,294,201	71.8	981,124	84.0
เชียงใหม่	20,107.0	1,026,450	51	1,166,123	58	1,096,243	54.5	1,277,835	63.6
ตาก	16,406.6	217,021	13	276,994	17	248,387	15.1	318,844	19.4
นครสวรรค์	9,597.7	758,891	79	976,971	102	965,791	100.6	1,042,936	108.7
น่าน	11,472.1	310,734	27	378,999	33	343,825	30.0	417,344	36.4
พะเยา	6,335.1	-	-	461,620	73	-	-	480,420	75.8
พิจิตร	4,531.0	440,460	97	534,481	118	515,782	113.8	553,913	122.2
พิษณุโลก	10,815.8	491,886	45	709,073	66	655,216	60.6	735,052	68.0
เพชรบูรณ์	12,660.4	524,791	41	785,238	62	680,143	53.7	905,262	71.5
แพร่	6,538.6	365,509	56	446,431	68	417,428	63.8	475,238	72.7
แม่ฮ่องสอน	12,681.3	104,160	8	132,391	10	106,534	8.4	155,001	12.2
ลำปาง	12,534.0	583,378	46	659,433	53	643,001	51.3	737,145	59.5
ลำพูน	4,505.9	310,836	69	353,607	78	338,521	75.1	398,292	88.4
สุโขทัย	6,596.1	402,342	61	531,624	81	497,824	75.5	566,915	85.6
อุตรดิตถ์	7,838.6	323,112	41	432,995	55	394,715	50.4	441,730	56.4
อุทัยธานี	6,730.2	177,644	26	259,464	39	217,744	32.4	203,074	42.1
ภาคเหนือ	169,644.3	7,488,683	44	9,587,517	57	8,913,195	52.5	10,391,368	61.3

ที่มา : ¹ ตารางที่ 3 ประมาณข้อมูลสถิติที่สำคัญของประเทศไทย พ.ศ.2526 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

² ตารางที่ 4 ประมาณข้อมูลสถิติที่สำคัญของประเทศไทย พ.ศ.2529 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

³ จังหวัดพะเยารวมอยู่ในจังหวัดเชียงราย

เรื่อง การศึกษาเพื่อวางแนวทางการพัฒนา เมืองเล็กใกล้เมืองใหญ่: กรณีศึกษาจังหวัดลำพูน - เชียงใหม่

แผนที่ที่ 3.7 แสดง การเปลี่ยนแปลงประชากร (AC) ภาคเหนือ ร้อยจังหวัด

	> 0		10 - 13
	0 - 7		13 >
	7 - 10		

ที่มา:

เรื่อง การศึกษาเพื่อวางแนวทางการพัฒนา เมืองเล็กใกล้เมืองใหญ่: กรณีศึกษาจังหวัดลำพูน - เชียงใหม่

แผนที่ที่ 3.7 แสดง การเปลี่ยนแปลงประชากร (RC) ภาคเหนือ ร้อยจังหวัด

	-25 - 0		15 - 30
	0 - 5		30
	5 - 15		

ที่มา:

นอกจากการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติอันเนื่องมาจากการเกิด การตายการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญและจะสะท้อนให้เห็นถึงปัญหา ศักยภาพของจังหวัดเพราะเกิดแรงดึงดูดหรือแรงผลักของประชากรที่มีการย้ายเข้า ย้ายออก จากการพิจารณาการย้ายประชากรภาคเหนือ (ตารางที่ 3.16, พ 3.29) พบว่าปี 2523 มีประชากรย้ายออกมาก คิดเป็นร้อยละ 2.06 แต่ในปี 2527 มีประชากรย้ายเข้ามากกว่า แต่เมื่อพิจารณาในช่วงระยะเวลาที่มากขึ้น กลับพบว่าภาคเหนือมีการย้ายออกมากกว่าการย้ายเข้า ตั้งแต่ปี 2519-2526 จังหวัดที่มีแนวโน้มการย้ายออกมากได้แก่ จังหวัดพิจิตร นครสวรรค์ เชียงราย น่าน พะเยา ลำปาง สำหรับจังหวัดที่มีแนวโน้มการย้ายเข้ามากกว่าการย้ายออกได้แก่ จังหวัดลำพูน ตาก กำแพงเพชร อุทัยธานี ส่วนจังหวัดเชียงใหม่มีการย้ายเข้า ออกในจำนวนที่สูงใกล้เคียงกัน แต่ก็มีแนวโน้มว่าจะมีการย้ายถิ่นออกเพิ่มขึ้น (แผนภูมิ 3.4)

ดังนั้นจากการศึกษาลักษณะประชากรของภาคเหนือ จังหวัดที่ใหญ่และสามารถดึงดูดประชากรได้คือจังหวัดเชียงใหม่ สำหรับจังหวัดที่ใหญ่ที่สองคือจังหวัดนครสวรรค์ มีการย้ายประชากรมาก ไม่สามารถดึงดูดประชากรไว้ได้ซึ่งเป็นผลทำให้ประชากรมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ลดลง ประชากรที่เพิ่มโดยธรรมชาติไม่สามารถทดแทนประชากรที่ย้ายออกได้ สำหรับจังหวัดลำพูนแม้ว่าจะมีจำนวนประชากรที่น้อยเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นใดภาค แต่ก็มีประชากรเพิ่มมากขึ้น การเพิ่มประชากรของจังหวัดเป็นผลมาจากการย้ายถิ่นเข้ามามากกว่าเพิ่มประชากรโดยธรรมชาติ การเพิ่มประชากรเนื่องจากการย้ายถิ่นแสดงให้เห็นว่า จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดที่มีปัจจัยดึงดูดปัญหาที่ควรพิจารณาคือ จังหวัดลำพูนมีขนาดพื้นที่น้อยและจำกัด ความสามารถในการรองรับประชากรและการรับประชากรเพิ่มควรได้สัดส่วนกัน เพื่อจะไม่ทำให้เกิดปัญหาความแออัด ความขาดแคลนปัจจัยและผลกระทบอื่น ๆ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.16: การเพิ่มประชากรรายจังหวัด ภาคเหนือ

จังหวัด	การเพิ่มตามธรรมชาติ				การเพิ่มโดยการย้ายถิ่น				การเพิ่มสุทธิ			
	ปี2523		ปี2527		ปี2523		ปี2527		ปี2523		ปี2527	
	จำนวน	อัตรา	จำนวน	อัตรา	จำนวน	อัตรา	จำนวน	อัตรา	จำนวน	อัตรา	จำนวน	อัตรา
กำแพงเพชร	10,701	19.14	8,718	13.86	2,933	5.24	2,104	3.35	13,634	24.38	10,821	17.21
เชียงราย	12,775	13.84	7,421	7.60	-3,700	-4.01	-3,489	-3.57	9,075	9.83	3,932	4.03
เชียงใหม่	16,522	14.17	14,165	11.31	2,430	2.08	1,011	0.08	18,952	16.25	15,176	11.39
ตาก	4,295	15.51	3,910	12.54	431	1.56	847	2.72	4,726	17.06	4,757	15.26
นครสวรรค์	14,906	15.26	13,084	12.68	-6,415	-6.57	-6,115	-5.93	8,491	8.69	6,969	6.75
น่าน	5,874	15.50	4,992	12.16	-1,159	-3.06	-1,292	-3.15	4,715	12.44	3,700	9.01
พะเยา	4,873	10.56	3,702	7.81	-1,458	-3.16	2,066	4.35	3,415	7.40	5,769	12.16
พิจิตร	7,089	13.26	6,999	12.54	-2,204	-4.12	-6,128	-10.98	4,885	9.14	871	1.56
พิษณุโลก	11,906	16.79	8,774	12.37	-6,071	-8.56	5,818	8.05	5,835	8.23	14,592	20.42
เพชรบูรณ์	14,626	18.63	12,174	13.62	3,476	4.43	-5,337	-7.97	18,102	23.05	6,837	7.65
แพร่	5,078	11.37	3,255	6.90	-475	-1.06	283	0.60	4,603	10.31	3,538	7.5
แม่ฮ่องสอน	2,235	16.88	2,205	14.87	-263	-1.99	4	0.03	1,972	14.90	2,209	14.9
ลำปาง	7,358	11.16	7,934	10.87	-4,020	-6.10	6,232	8.54	3,338	5.06	14,166	19.41
ลำพูน	2,294	6.49	1,838	4.79	603	1.71	5,539	14.11	2,897	8.19	7,377	20.86
สุโขทัย	6,723	12.65	5,848	10.44	-2,351	-4.42	-734	-1.31	4,372	8.22	5,114	9.13
อุตรดิตถ์	7,175	16.57	5,628	12.85	-2,402	-5.55	1,530	3.49	4,773	11.02	7,158	16.34
อุทัยธานี	3,977	15.33	3,878	13.84	856	3.30	486	1.73	4,833	18.63	4,364	15.57
ภาคเหนือ	138,407	14.43	114,525	11.95	-19,789	-2.06	2,825	2.75	118,618	12.37	117,350	12.24

ที่มา : กองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

หน่วย : พันคน

